

Λ Ε Ξ Ι Κ Ο

Α

- α**· 1. να, *δώεινι α* = εδώ είναι να, [να].
 2. άντε, *α 'που κει ρα* = άντε από κει βρε, [αρχ. ἄγε > ἄε > α].
α; ερωτ., τι; τι είπατε; *α*; *Μαρία* = τι είπες Μαρία;
αά· ναί, *θα ερτζ*; *αά θα ρτω*, επιφ. θαυμ., *αά γαδαριάκουσ!* αλλ. *αχά*, [τουρ. aha].
άβαρους, ο· πλούσιος, αυτός που δεν είναι βάρος οικονομικό σε κανέναν, *γίνκι άβαρους* = απέκτησε χρήματα, [στ. α + αρχ. βάρος].
αβασκαίνου· ρ., *αβάσκινα*, *αβάσκανα*, βασκαίνω, να μην την αβασκάνουν, (τραγ. του Λαζάρου), δεσ Ν.Π.γ' τρ. 629.0, [αρχ. βασκαίνω].
αβγά μάτια· φαγητό με βρασμένα ολόκληρα αβγά, που γινόταν φαγητό με διάφορους τρόπους· ένας τρόπος ήταν να βράσουν τα αβγά σε νερό με λίγο αλεύρι, πιπέρι, λάδι, και άλλος ήταν να βράσουν με τσιγαρισμένα κρεμμυδάκια, αλεύρι, σάλτσα, δυόσμο.
αβγουζούμι(ι), το· ζωμός από το φαγητό *αβγά μάτια*, [αβγό (< τ' αβγά < ... < αρχ. τα ωά) + ζουμί (δεσ ζμ)].
Αβδαμάλ, το· το παλιό όνομα του χωριού Σησαμιά, [Μ.Τ. Badimal].
Αβδαμαλνός, -ιά, -ό· ο καταγόμενος από το *Αβδαμάλ*.
αβδέλλα, η· βδέλλα. [αρχ. βδέλλα].
αβές, ο· ειρωνικά ο Σερραίος, [οι Σερραίοι χρησ. το *αβέ* αντί βρε/ρα].
άβ(ι), το· κινήγι, κυνηγητικό όπλο, *ματουμένου του άβι σ'* = ευχή για κυνηγούς, [τουρ. av].
αβιουλιά, τα· τα βιολιά, *είχι κάτ(ι) αβιουλιά στον σαμπαϊ*, [βεν. violin > βιολί].
αβόθστους, -τ(η), -του· αβοήθητος, [στ. α + αρχ. βοηθῶ].
-αβους, -(η), -ου· κατ. επιθέτων που είναι παράγωγα ουσιαστικών, π.χ. *μπούχαβους*, δεσ και *-ιαβους*, [τουρ. -av].
αβραντίνα, η· γυναίκα, λ. που χρησ. μόνο στις βρισιές, [τουρ. avrat(=σύζυγος) + in (κτητ. επίθ. β' προσ. + κατ. -α)].
αβραντινί· λ. που χρησ. μόνο στη βρισιά *αβραντινί σικτιμινί*, [τουρ. abradimi].
αβτζής, ο· κυνηγός, [*άβ(ι)*].
αγαθούτσ(ι)κουσ, -κ(η), -κου· μπουνταλάς, [αρχ. ἄγαθός].
αγάλματα, τα· παιχν. μικρών παιδιών με ξαφνικές ακινητοποιήσεις, παρόμοιο με το αρχ. παιχν. ἀκινήτινδα, [αρχ. ἄγαλμα].
αγαναχτίδα, η· αγανάκτηση, [αρχ. αγανακτέω, -ῶ].
αγαπητλίκια, τα· έρωτες, ερωτικές σχέσεις, *κόμα τ' αγαπητλίκια τ'ς μάραναν*, [αρχ. ἀγάπη].
αγαπμέν(οι)· αγαπημένοι, δεσ πρμ. 34, [αρχ. ἀγαπῶ].

- αγγαριά**, η· {-ργιά}, προσφορά εργασίας σε συγγενικό/φιλικό πρόσωπο, σε ώρα ανάγκης, *πήγαμι αγγαριά σ' {ζ} Βαΐτσα*, [περσ. ἄγγαρος > ἄγγαρεύω].
- αγγειό**, το· καθίκι, και σπάνια αγγείο της κουζίνας, πληθ. τα *αγγειά*, μόνο τα σκεύη της κουζίνας, δεξ δημ. τρ. 5.2, [αρχ. ἄγγεϊον].
- αγγιλουστέκουμι**· ρ., γνωστός μόνο ο τύπος του αορ. *αγγιλοστάθκι*, που λέγεται για τη στιγμή που πεθαίνει ο άνθρωπος, που στυλώνει τα μάτια του και δε μιλά, [αρχ. ἄγγελος + στέκουμι].
- αγγού**· μητρική ενθάρρυνση στα πρώτα ψελλίσματα του βρέφους.
- αγειτόνιφτους,-(η),-ου**· αυτός που δεν δέχθηκε επισκέψεις, που δεν τον *γειτόνισαν*.
- αγέντους, -τ(η), -του**· αγίνωτος, αυτός που δεν έγινε/ωρίμασε ακόμη, *αγέντου ψουμί*, αλλ. *αγένουτους, -τ(η), -του*, [στ. α + γένουμι].
- άγ(ι)**, ο· άγιος, [αρχ. ἄγιος].
- Άγ(ι) Απόστουλους**· η γιορτή των Αγίων Αποστόλων.
- αγιασμάδες**, οι· εκτεταμένα πρηξίματα στο λαιμό κάτω από το σαγόνι, η παρωτίτιδα, κ. μαγουλάδες, [*γιασμάδης*, με ανάπτυξη προθετ. α].
- αγλαδάρ(η)ς**, ο· βοσκός αγελάδων, αυτός που βοσκούσε τις αγελάδες του χωριού και έπαιρνε μετά τον πόλεμο ως αμοιβή από τον κάθε ιδιοκτήτη αγελάδας ένα ψωμί, αλλ. *γλαδάρς*, [*αγιάδ(ι)*].
- αγλαδαρνός, -νή, -νό**· αναφερόμενος στον *αγλαδάρ(η)*, *αγλαδαρνή στράτα* = ο δρόμος, από τον οποίο περνούσαν τα γελάδια, πηγαίνοντας για τη βοσκή με τον *αγλαδάρ(η)*, αλλ. *γλαδαρνός*.
- αγιάδ(ι)**, το· πληθ. *αγιάδια* = γενική ονομασία για κοπάδι από βόδια, αλλ. *γιάδ(ι)*, [αρχ. ἄγέλη > ἄγελάς].
- αγλαδνός, -νή/-νιά, -νό**· αγελαδινός, αλλ. *γλαδνός*, [*αγιάδ(ι)*].
- αγιόθυρα**, η· η ωραία πύλη της εκκλησίας, [αρχ. ἄγιος + αρχ. θύρα].
- αγίοι**, οι· άγιοι, [αρχ. ἄγιος].
- Άγι(οι) Ανάργυροι**· οι Άγιοι Ανάργυροι.
- αγιου-, αγιους-**· ως πρώτο συνθ. με τη σημ. άγιος, *Αγιου-Νικόλας*, *Αγιους-Γιώργης*.
- Αγιου-Θανά(η)ς**, ο· η εκκλησία ή η γιορτή του αγίου Αθανασίου.
- Αγιου-Θουμάς**· η Κυριακή του Θωμά.
- Αγιους-Θόδωρους**· η γιορτή των Αγίων Θεοδώρων, στη γεν. τ' *Αϊ-Θουδώρ(η)*.
- Άγιους Μανδήλιους**· ονομασία εκκλησίας αφιερωμένης στο Άγιον Μανδήλιον, που γιορτάζει στις 16 Αυγούστου, ημέρα της εξορίας των Τερπνιωτών στο βουνό κατά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο.
- άγκα**· μεγεθ. κατ., π.χ. *σουσιουρλιάγκα*, δεξ *-ιάγκα, -ίγκους*.
- αγκάβγκιστους, -στ(η), -στου**· αυτός που δεν μπορεί ούτε να *γκαβγκίσει*, που δεν μπορεί να μιλήσει εύκολα, μτφ. ο κακός ψάλτης, [στ. α + *γκαβγκίζου*].
- αγκάθουτους, -τ(η), -του**· ο χωρίς αγκάθια, *ψάρ(ι) αγκάθουτου*, [αρχ. ἀκάνθιον > μσν. ἀκάνθιν > αγκάθι > αγκαθωτός > στ. ανα- + αγκαθωτός (> αναγκάθωτος) > *αγκάθουτους*].
- αγκαρίζου**· ρ., *αγκάρζα, αγκάρσα*, για γάιδαρο γκαρίζω, μτφ. φωνάζω δυνατά και άγρια, παραμένω χωρίς απασχόληση/δουλειά· για κατάστημα, δεν έχω πελάτες, *όλ(η) μέρα αγκαρίζ(ει) του μαγαζί τ'*· για σπίτι, παραμένω αδειανό, *έτσ(ι) αγκαρίζουν πουλλά σπίτια στου χουριό*· για χωράφι, παραμένω ακαλλιέργητο, *του πουλτσα*

του *χουράφ(ι)* γιατί *αγκάρζι* τόσα χρόνια· για εργαλείο, παραμένω αχρησιμοποίητο, ουσ. το *αγκάρσμα*, [αρχ. ὀγκῶμαι > ὀγκαρίζω].

-άγκαρους· μεγεθ. κατ., *καυκασιάγκαρους*.

αγκαστρώνου· ρ., *αγκάστρουνα*, -ουσα, -ώθκα, γκαστρώνω, καθιστώ έγκυο, ουσ. *αγκάστρουμα*, επ. *αγκαστρουμέν(η)*, δεσ πρμ. 126, [έν γαστρὶ > αρχ. έγγάστριον].

αγκίθα· η· αγκίδα, [αρχ. ἄκις > ακίδα > αγκίδα].

αγλείφτου· ρ., *άγλειφτα*, *άγλειψα*, *αγλείφκα*, γλείφω, και σπάνια *αγλείφου*, παθ. *αγλείφουμι*, *αχά του νησκάδ(ι)* *αγλείφτ(ει)* *τονν ταβά*, χρησ. για διάκριση από το *αγλύφου* αν και πολλές φορές χρησ. αδιάκριτα ως *αγλείφου*, [αρχ. έκλείχω > μσν. γλείφω].

αγλήγουρους, -ρ(η), -ρου· γρήγορος, σβέλτος, δεσ δημ. τρ. 13.2, επίρρ. *αγλήγουρα*, [μτγν. έγρηγορος].

αγλύφου· ρ., *άγλυφα*, *άγλυψα*, λειαίνω, και γλύφου, *το νιρό αγλύφ(ει)* *την πέτρα*, δεσ και *αγλείφτου*, [αρχ. γλύφω(=χαράσσω)].

αγναδέου· ρ., παρ. *αγνάδιβα*, αγναντεύω, *τονν αγνάδιβα 'πού μακριά*, [αγνάδια].

αγνάδια· {-δγια}, επίρρ. αγνάντι, απέναντι αλλά μακριά, [αρχ. τὰ έναντία >...> τ' αγνάντια].

αγναίκια· επίρρ. γυνακεία, *μην κάθισι στ' αγναίκια* *στου γαδούρ(ι)* = μην κάθεσαι όπως οι γυναίκες, με τα πόδια δηλαδή προς την ίδια πλευρά, [αγναίκιους].

αγναίκιους, -κια, -κιου· θηλυκός, ειρωνικά ο θηλυπρεπής, αντίθετο του *αντρίκιους*, *τι καρτιράς που κείν' τονν αγναίκιου*, [αρχ. γυναικεῖος].

άγοροζ/άγουρους· νέος, *πέρα από τον ποταμό στέκει βέργα λυγερή κι άγουρου παρακαλεί*, (Ν.Π.γ' τρ. 99.1), [αρχ. ἄωρος > μσν. ἄγουρος].

αγούλα· η· χυλός, που όταν προοριζόταν για φαγητά περιείχε αλεύρι καβουρντισμένο με λάδι και νερό, αν όμως ήταν για άλλες χρήσεις, όπως κόλλημα χαρτιών, περιείχε μόνο αλεύρι και νερό, δεσ δ.δ. 3. α' 8, **[δεσ *ανιγούλα*].

αγούλιαβους, -β(η), -βου· αυτός που προκαλεί *ανιγούλα*, που είναι μαλακός σαν *αγούλα*, *αγούλιαβου ψάρ(ι)* = μπαγιάτικο ψάρι, [αγούλα + -αβους].

αγουνιέμι, -ούμι· ρ., *αγουνιέμαν/αγουνιούμαν*, -ίσκα, βιάζομαι, σπεύδω, δεν έχω καιρό, αγωνίζομαι, πασχίζω, προσπαθώ, πρ. *αγουνιστούς*, *αγουνιέμι να τα φέρου βόλτα*, *αγουνιούμι να προυφτάσου*· για τη σημασία του βιάζομαι στον αόρ. χρησ. το *βιάσκα*, [άγών > αρχ. άγωνία].

αγουντσ(ι)κός, -κιά, -κό· βιαστικός, αυτός που *αγουνιέτι*, [αγουνιέμι].

αγραδιά· η· άγρια κληματαριά στην περιοχή του *Σαρπουβνού* ποταμού, με πολύ μικρές μαύρες ρώγες, όπως οι καρποί από τα *βούζια*· επειδή οι ρώγες της έβαφαν ανεξίτηλα και γι' αυτό την έλεγαν και «χρώμα», [αρχ. ἄγριος].

αγρεύου· ρ., *άγριβα*, *άγριψα*, αγριεύω, γίνομαι άγριος, εξαγριώνω κάποιον, *μην αγρέβς του μπλάρ(ι)*, *θα σι κλουτσίσ(ει)*, [αρχ. ἄγριος].

αγριά· η· {-ιά}, το φ. αγριάδα, [αρχ. ἄγριος].

αγρίδα· η· αγουρίδα, άγουρο σταφύλι, [άγρους].

αγριέου· ρ., *αγρίβα*, *αγρίψα*, *αγριέφκα{-ριέ}*, τρομάζω, τρομάζω στο σκοτάδι, [αρχ. ἄγριος].

αγριμένους, -ν(η), -νου· αγριεμένος, (Νιγρ.), *τ'ς είδι ντραγάτς αγριμένους*, δ.δ. 1 στχ. 18, [αρχ. ἄγριος > μσν. άγριεύω > αγριεμένος].

- αγρο-** δες *αγρου-*.
- αγρόγατα**, η· κ. αγριόγατα.
- αγρόγρουνου**, το· αγριογούρουνου, αλλ. *αγρουγούρνου*.
- αγροικάου**, -ώ· ρ., *αγροικούσα, αγροίξα*, καταλαβαίνω, αυτός ντίπ δεν αγροικά(ει), [αρχ. ἄγροϊκος > ...> αγροικώ].
- αγρόξυλου**, το· το ξύλο που δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως *χρειαζόμενον*.
- αγρόπιτρα**, η· η ποταμίσια πέτρα, που δεν *πιλικιέτι* όπως η *νταμαρίσια*.
- αγρου-** αγριο-, ως πρώτο συνθ. δηλώνει άγρια προέλευση, [αρχ. ἄγριος].
- αγρουβαμπακιά**, η· είδος αγριόχορτου.
- αγρουβρώμη**(η), η· είδος αγριόχορτου, άγρια βρώμη, είδος του γένους *Avena*.
- αγρουδαμασκινιά**, η· αγριοδαμασκηνιά, αυτοφυής δαμασκηνιά στα ρέματα, όπως και η *αγρουμπλιά*, [δαμασκινιά].
- αγρουδύσμοι**, ο· φ. που μοιάζει με τον καλλιεργούμενο δυόσμο, έχει όμως πιο φαρδιά φύλλα, [γυόσμοι].
- αγρουκάτσ(ι)κα**, τα· κατσίκια των κοπαδιών, δες *γίδις, γίδια*, [αγρου- + κατσίκ(ι)].
- αγρουκρίθαρου**, το· είδος αγριόχορτου, βρώμος, [αρχ. κριθή].
- αγρουκρόμδου**, το· είδος φ. με βολβούς που μοιάζουν με κρεμμύδια, [κρουμμίδ(ι)].
- αγρουμέλιαδου**, το· θάμνος που μοιάζει με το *μιλιάδ(ι)*, κ. κοκκορεβιθιά, *Pistacia terebinthus*, ο αρχ. τερέβινθος, αλλ. *αγρουμιλιάδ(ι)*, [αγρου- + *μιλιάδ(ι)*].
- αγρουμέλτσα**, η· αγριομέλισσα, η σφήκα, [μέλτσα].
- αγρουμπλιά**, η· αγριομηλιά, μηλιά αυτοφυής μέσα στα ρέματα, όπως στην *γκουλιουμαρνάκα*, [μπλιά].
- αγρουντουματιά**, η· το φ. στύφνος, [αγρου- + ισπ. *tomata*].
- αγρουπιπριά**, η· αγριοπιπεριά, είδος αγριόχορτου που ευδοκίμοιζε κοντά σε νερά, σε πηγές, [αρχ. πέπερι > μσν. πιπέριον].
- άγρους**, -ρ(η), -ρου· άγουρος, [αρχ. ἄωρος > μσν. ἄγουρος].
- αγρουσπαράγγι**(ι), το· αγριοσπαράγγι, [αρχ. ἄσπάραγος > μσν. ἄσπαράγιον].
- αγρουχασίς**, το· αυτοφυές φ. ινδικής κνάβης, λάμιο, [τουρ. *hasis*].
- αγύρστους**, -τ(η), -του· αγύριστος, δες πρμ. 175, μτφ. ο διάβολος, *στον αγύρστυ να πας*, [στ. α + *γυρίζου*].
- αγώ(ι)**, το· αγώγι, τοπων. της Νιγρίτας, [αρχ. ἄγώγιον].
- αδάμ**· όταν χτυπούσε το σήμαντρο συνοδεύαμε τον ήχο του με τη φράση *τον αδάμ, τον αδάμ, τον αμίν αμίν αδάμ*.
- αδειάζου**· ρ., *άδειαζα, -σα, αδειάσκα*, αδειάζω, ευκαιρώ, περνώ τον καπνό από τις βελόνες στα *σαρίκια*, [αρχ. ἄδεια].
- άδ(ι)**· κατ. ουδ., π.χ. *παχάδ(ι), ουψ(ι)μάδ(ι)*, [μτγν. υποκ. κατ. -άδιον].
- αδικεύου**· ρ., *αδίκιβα, αδίκιψα, αδικέφκα*, αδικώ [αδικώ].
- αδικώ**· ρ., *αδικούσα, αδίκσα, αδικέφκα*, αδικώ, [αρχ. ἄδικέω].
- αδίμττου**, το· χοντρό υφαντό με διπλές τις κλωστές του στημονιού, το οποίο γινόταν για διαδρόμους ή για κυλίμια, όχι όμως για κουβέρτες, [αρχ. δύο + αρχ. μίτος > προθετ. α + δίμιτο].
- άδινα**· κατ. προσων. γυναικών, από τα οξύτονα σε -άς ον., προσων. ή επών. των ανδρών τους, π.χ. *Γιαχιάς > Γιαχιάδινα, Γκουτνάς > Γκουτνάδινα*.
- αδιρφώνου**· ρ., *αδέρφουνα, -σα, αδιρφώθκα*, για φυτά, βγάζω από τη ρίζα παρακλά-

- δια, *αδέρφουσι του στιάρι(ι)*, [αρχ. ἀδελφός].
- αδούλιφτους, -τ(η), -του**· αδούλευτος, αργόσχολος, αυτός που δε δούλεψε ή δε δουλέφτηκε ποτέ, *αδούλιφτου χουράφι(ι)*, [αρχ. ἀδούλευτος].
- αδράχτι(ι)**, το· κ. αδράχτι, εξάρτημα από το *τσικρίκι(ι)*, πάνω στο οποίο τυλίγονταν το νήμα που κλώθανε, [αρχ. ἄτρακτος > μτγν. ἀτρακτιον].
- αδραχτίτσ(ι)**, το· το πιάσιμο του σβέρκου, το σβεγκόπιασμα, για τη θεραπεία του οποίου γινόταν *σταύρουμα* με αδράχτι, [αρχ. δράσσομαι > αδράχνω + -ίτσ(ι)].
- αδρύς, -ιά, -ύ** {α-δριά}, δυνατός, έντονος, *αδρύ κρασί*, [αρχ. ἄδρός].
- αέρα παρασί**· άσκοπα έξοδα, σπατάλη, στην κυριολεξία λεφτά του αέρα, [αέρας (< αρχ. ἄηρ) + τουρ. para (δες παράς) + κατ. -si/-sı (κτητ. επίθ. γ' προσ.), δες babası (=ο πατέρας του)].
- αετός**, ο· αλλ. το *παμπόρι(ι)*.
- αζάλτσους, -τ(η), -του**· αζάλιστος, [στ. α + ζαλίζου].
- αζάς**, ο· σύμβουλος του *γκουτζιάμπαση*, [τουρ. aza(=μέλος, εταίρος)].
- αζγκινεύου**· ρ., *αζγκίνιβα, -ιβα*, δεν ακούω κανέναν, οργίζομαι, ερωτεύομαι εύκολα, τρελαίνομαι από έρωτα, [αζγκίνς].
- αζγκίνς, -νου, -νκου**· ερωτιάρης, ερωτύλος, [τουρ. azgin(=ερωτόληπτος, άγριος)].
- αζιουβγάρστους, -τ(η), -του**· αζευγάριστος, αόργωτος, [στ. α + ζιουβγαρίζου].
- άζιφτους, -τ(η), -του**· αυτός που δεν ζεύτηκε στο κάρο ή στ' αλέτρι, [στ. α + ζεύου].
- αζμάκ(ι)**· έλος, λασπότοπος, βούρκος από στάσιμα νερά, [τουρ. azmak].
- αζόριστους, -τ(η), -του**· αβίαστος, αζόριστος, αυτός που δε δούλεψε πολύ, [στ. α + ζόρι(ι)].
- άζου**· -άζω, ρημ. κατ., π.χ. *σταλλάζου, σμπαράζου*, δες και *-ιάζου*.
- άζ(υ)γιαστους, -τ(η), -του**· αζύγιαστος, [στ. α + ζ(υ)γιαζου].
- Αηδουνουχουρίτς, -τσα**· ο καταγόμενος από το *Αηδουνοχώρι(ι)*.
- Αηδουνοχώρι(ι)**, το· το χωριό Αηδονοχώρι, [Π.Πα. σελ. 83, αρχ. Ἴδωνίς].
- αθέρας**, ο· το αναισθητικό αιθέρας, ο αφρός, η κορυφή, το καλύτερο μέρος ενός πράγματος, η κόψη του ξυραφιού, [αρχ. ἀθήρ].
- αθέρτσους, -τ(η), -του**· {-θέρτσ-στους}, αθέριστος, [στ. α + αρχ. θερίζω > μτγν. ἀθέριστος].
- άθκους, -κ(η), -κου**· η κατ. -άδικος, π.χ. *γιρουντάθκους*.
- αϊ**· ως πρώτο συνθ. άγιος, π.χ. *αϊ-Δημήτρης*, [αρχ. ἄγιος > αγι-].
- αϊ**· 1. μόριο προτρ. άντε, *αϊ σιακεί*, [αρχ. ἄγε > άε].
2. επιφ. πόνου, θλίψης, *αχ*, [αρχ. αϊ και αϊ].
3. επιφ. τρόμου, *αϊ, μι ζιτρομαρίψις*, *[αρχ. επιφ. ἄ].
- άια**, τα· {-ια}, τα άγια, *μον τ' άια δε φουβήθκις*, (Ν.Π.γ' τρ. 6.0), [αρχ. ἄγιος].
- Αϊ-Δημητριάτς**· ο μήνας Οκτώβριος, [Αϊ-Δημήτρης].
- αϊδρουτους, -τ(η), -του**· αυτός που δεν ίδρωσε, μτφ. αυτός που δε δούλεψε στη ζωή του, [στ. α + αρχ. ιδρώς].
- αίκους/-έικους, -κια, -κου**· κατ. που δείχνει προέλευση, π.χ. *Ιβραίικους*.
- άι κα**· επιφ., δες *άι χα*.
- αϊ-κούκ**, τ'· ποτέ, αφού δεν υπάρχει άγιος κούκος, [αρχ. ἄγιος + κούκους].
- αϊκς**, ο· νηφάλιος, ξεμέθυστος, *αϊκς άνθρουπους δεν τραγδεί*, [τουρ. ayık].
- άιντα!** άιντε, δες *άιντι*.

- άιντι**· επιφ. προτρ., άντε, έκπληξης, *άιντι! γίνκι κι αυτό*, δεσ *άιντα*, *άντι*, *όιντα*, *όιντι*.
- άιντιστι**· επιφ. προτρ., άντε πηγαίνετε, δεσ και *άντιστι*.
- αί(οι)**· -αίοι, κατ. πληθ. ουσ. π.χ. *αρμιναί(οι)*.
- αϊρούδας**, ο· αεράκι, *φσύξι αϊρούδα μ' να λιχνίσουμι*.
- αϊρουπλάνου**, το· μτφ. γέφυρα, στη Νιγρ. το παιγν. *αϊρουπλανούδ(ι)*, [αρχ. άηρ + γαλλ. planer (** < αρχ. πλανάω) > αεροπλάνο, επειδή τα πλαϊνά κάποιασ γέφυρασ έμοιαζαν με φτερά αεροπλάνου].
- αϊρουπλανούδ(ι)**, το· παιχνίδι-όργανο, το οποίο εκτόξευε έναν περιστρεφόμενο έλικα, με την περιστροφή ενός καρουλιού, αλλ. το *αϊρουπλάνου*, το *φουρφούρ(ι)*.
- άιτ**· άντε, *άιτ δρόμου* = άντε φύγετε· *αχ*, παραλίγο, *άιτ*, *θα τον έπιανα μα μι ζέφκι*, [αρχ. άγω > άγετε > άετε > άιτε (> άιντε)].
- αϊτίρ(ι)**, το· η κ. αμπαρόριζα, γεράνιον το εύοσμον, λουλούδι της γλάστρασ και το άρωμά του, που το βάζουν στο γλυκό κυδωνιού, [τουρ. itir(=άρωμα)].
- αϊτουnúχ(ι)**, το· ποικιλία σταφυλιών, με μακρουλή και τραγανή ρόγα, [αρχ. άετός + *νύχ(ι)*].
- άιχα**· επιφ., *άι κα/χα*, *γεια σου Παγώνα μου*, (Ν.Π.γ' τρ. 42.3), [άι + τουρ. ha].
- άκα**· δεσ *-άκουσ*.
- ακαβράντσους, -τ(η), -του**· αλύγιστος, ατσάκιστος, (προσφ.), [στ. α + τουρ. kan-ranmak (=συλλαμβάνω)].
- ακάθαρμα**, το· κάθαρμα, [αρχ. κάθαρμα(=σκουπίδι)].
- ακαλιστάδισ**, οι· αλλ. οι *καλιστάδισ*, [προθετ. α + *καλιστάδισ*].
- ακάλισμα**, το· κάλεσμα, πρόσκληση σε γάμο, αλλ. *ακάλιασμα*· με *καρουφύλ(ι)* ήταν και πρόσκληση στο γαμήλιο τραπέζι, ενώ με σταφίδεσ ήταν πρόσκληση μόνο στο μυστήριο του γάμου, δεσ *καλέσματα*, [ακαλνώ].
- ακαλνώ**· ρ., *ακαλνούσα*, *ακάλισα/-λιασα*, *ακαλιέσκα*, καλώ, προσκαλώ σε γάμο, *Σίτρον μ', ακάλιασις ιννιά χιλιάδισ ψίκι*, (Ν.Π.γ' τρ. 321.2), [προθετ. α + αρχ. καλέω].
- ακαμπέτ(ι)**· επίρρ., επιτέλουσ, [τουρ. akibet(=τέλοσ)].
- ακανάου**· δεσ *ικανάου*.
- ακανής**, ο· ανίκανοσ, λ. που είναι γνωστή μόνο στην κλητ. (Νιγρ.), *συ ρα ακανή δεν ζερσ ούτι τον τρανό του λάκκου*, [στ. α + αρχ. ίκανός].
- ακαπίστρουτουσ, -τ(η), -του**· ο χωρίς *καπίστρ(ι)*.
- ακασ**· μεγεθ. κατ., π.χ. *κουτσός > κούτσακασ*.
- ακατακάτσουσ, -τ(η), -του**· ακατακάθιστοσ, αυτόσ που δεν σταματά καθόλου, που δουλεύει συνεχεία. [στ. α + *κατακάτσ(ι)μου*].
- ακατασύχαστουσ, -τ(η), -του**· αυτόσ που δεν ησυχάζει, ακαθησύχαστοσ, ο πολύ ζωηρόσ, [στ. α + κατά + αρχ. ήσυχάζω].
- ακέργιουσ, -ργια, -ργιου**· ακέραιοσ, [αρχ. άκέραιοσ].
- άκλασ, -άκλα**· μεγεθ. κατ., π.χ. *αντράκλασ*.
- ακματζιάσ**, ο· δεσ *ατματζιάσ*.
- ακόλλα**, η· κόλλα, φύλλο χαρτιού, *μι ακόλλισ κάνουμι τ' νουρά στου παμπόρ(ι)*, [κολλάω(=συνάπτω, συναρμόζω) > αρχ. κόλλα, επειδή τα κομμάτια του παπύρου τα κολλούσαν το ένα δίπλα στο άλλο με κόλλα, με γόμα δηλαδή, κάθε κομμάτι παπύρου πάνω στο οποίο έγραφαν ονομάστηκε κόλλα].

ακόλλη(η)μα, το· το κόλλημα, το βάτεμα των σκυλιών, [αρχ. κόλλημα].

ακόντζα, ακόντσα· τύποι των ρ., *ακουνίζου, ακουνάου*.

ακόντζμα, το· το αποτέλεσμα του *ακουνίζου*.

ακουλνάου, -ώ· ρ., *ακουλνούσα, ακόλτσα, ακουλήθκα*, κολλώ, συγκολλώ, *τουν ακόλτσι τ' γρίπ(η)*, δεσ και πρμ. 277· ο αόρ. χρησ. για να περιγράψει την ιδιομορφία στο βάτεμα των σκυλιών, *ακόλτσαν τα σκλια*, [αρχ. κολλάω].

ακουλντανέδεις, οι· ενθουσιώδεις, αυτοί που εύκολα ξεσηκώνονται για χορό, *κι αφνοί ακουλντανέδεις μ' ένα ουρτίκ(ι) σ(η)κόνουντι στου χουρό*, **[τουρ. acul(=ορμητικός) + -dan/-den(= από, επί, ανήκω στους, κλπ.)].

ακουλτός, -τιά, -τό· κολλητός, όμορος, *στα ακουλτά τα χουράφια*, επίρρ. *ακουλτά, ακουλτά είναι τα χουράφια*, [ακουλνάου].

ακουμπάου, ώ· ρ., *ακουμπούσα, ακούμπσα/ακούμσα, ακουμπήσ(η)κα/ακουμπήθκα*, ακουμπώ, αγγίζω, δεσ πρμ. φρ. 120, [λατ. *accumbō*].

ακουμπητό, το· παιχν., μια μορφή κυνηγητού, [ακουμπάου].

ακουνάου, -ώ· ρ., *ακουνούσα, ακόντσα, ακουνίσκα, ακονίζω*, [αρχ. άκονάω].

ακουνίζου· ρ., παρ. *ακόντζα*, για λοιπά δεσ *ακουνάου*.

ακούου· ρ., *άκουγα/άκουα, άκουσα/άκσα, ακούσ(η)κα/-στ(η)κα/-σκα*, ακούω, ως παθ. *ακούγομι/ακούομι* = γίνομαι γνωστός εξ αιτίας κακών ενεργειών μου, όπως καβγάδες, παράνομες ερωτικές σχέσεις κλπ., π.χ. *μ' ακούσκι* = μου φάνηκε πως άκουσα, *ακούσκι Μαριώ*, [αρχ. άκούω].

-ακους, -άκα/-άκου· δεσ *-ιάκους*, μεγεθ. κατ., π.χ. *γαμπριάκους, γαδαριάκους, μανάκα/μανάκου*, η κατ. *-άκους* χρησ. και ως υποκ. σε αρσ., π.χ. *κουσμάκους*.

άκρια, η· {-ια}, άκρη, και *άκρα* [αρχ. *ἄκρος*].

ακριάρκου, το· το αρύ, αναφέρεται σε *αμπέλ(ι), στιάρ(ι), σάμ(ι), μαλλί*, όχι όμως σε διαλύματα, **[αρχ. *ἄραιος* > αρύ + *-άρκου* > (αριάρκου) > *ακριάρκου*, με ανάπτυξη του «κ»].

άκσα· άκουσα, αόρ. του ρ., *ακούου*.

ακτσάκ(ι), το· {ακ-τσάκ(ι)}, υποκ. της λ. κουτσό, δεσ *αμπήδμα*, [κουτσό > (κουτσάκ(ι)) > ακτσάκ(ι)].

-αλα· πληθ. της κατ. *-αλου* π.χ. *κότσαλα, μπρακατσίγκαλα*.

άλαγου, το· το άλογο, [μτγν. *ἄλογον*].

αλαγγίτα, η· λαλαγγίτα, αλλ. *λαγγίτα*.

αλαϊ μπαρνταϊ· άλλο όν. για την ποικιλία δαμάσκηνου, *μπαρντάκια*, δεσ *αλί μπαρνταϊ*, [τουρ. *âli*(=ψηλός) + *bardaki*(=<*bardak*(=ποτήρι, κύπελλο))].

αλά κάπα· ξένοιαστα, *του πήρι αλά κάπα* = *δεν έδωσε σημασία*, [ιταλ. *ala* + *κάπα*].

αλαμπούρα, η· το αναποδογύρισμα στα δέματα του καπνού για καλύτερο εξαερισμό, η μετάγγιση ρευστών, γενικά η αλλαγή θέσης των αντικειμένων, *θα κάνου αλαμπούρα τα δέματα*, **[τουρ. *alabora*(=ανυψώνω ή μαζεύω τη σημαία)].

αλανιάζου· ρ., *αλάνιαζα, -σα*, *τρελαίνω κάποιον, τουν αλάνιασα στου ζύλου του χαμένου, τ' αλάνιασα στου κουσί τ' άλουγου*, [τουρ. *alan*(=πέραςμα μέσα από δάσος) + κατ. *-ιάζου*].

αλάν(ι) τουφάν(ι)· αλλ. *αλάν(ι) ταφάν(ι)* ή *αλών(ι) τουφάν(ι)*, πλήρης ακαταστασία, δεσ *ταφάν(ι)* και *τουφάν(ι)*, [τουρ. *alan*(=θέση, τοποθεσία) + *τουφάν(ι)*].

αλαντιτό, το· αυτό που έχει στο σώμα του διάφορα χρώματα κατά περιοχές, το παρ-

- δαλό, *αλαντιτό βόδ(ι)*, [τουρ. alan(=περιοχή)].
- άλας**, το· αλάτι, δεσ πρμ. φρ. 133, [αρχ. ἄλς > μτγν. ἄλας].
- αλαταριά**, η· {-ιά}, μέρος στο οποίο ρίχνουν αλάτι για τα ζώα, [*άλας*].
- αλατζιάς**, ο· αλατζιάς, είδος φθηνού υφάσματος, [τουρ. alaca].
- αλατζμένους, -(η), -ου**· αλατισμένος, παστός, *αλατζμένα ψάρια*, [*άλας* > αλατίζω].
- άλατης**· επιφ. χορευτικό, [βεν. ναυτικό πρόσταγμα ala > ἄλα + της(αντ. αυτής)].
- αλατιέρα**, η· {-τιέ-}, η αλατιέρα, παιχνιδι-χαρτοκατασκευή, που ανοιγόκλεινε και έδινε τάχα πληροφορίες για την τύχη των παιδιών, *αλλ. αλατιρό*, (Ν.Π. α', σελ. 211), [*άλας*].
- αλατίζου**· ρ., *αλάτζα/αλατούσα, -τσα, -τίσ(η)κα*, παστώνω, διατηρώ σε αλάτι κρέας ή ψάρια, *κάθι χρόνου αλατούσσαμ εναν τινικέ πλατάνις*, [*άλας* > αλατίζω].
- αλατιρό**, το· η αλατιέρα, [*άλας*].
- αλάτ(ι) ψιλ(ο) αλάτ(ι) χουντρό**· παιχν. της Νιγρ., σαν το *κάηκι τ' παπά αχρώνα*.
- αλαφιάτς**, ο· το φίδι *λαφιάς*, *αλλ. λαφιάτς*.
- αλαφίνα**, η· ελαφίνα, τοπων. Νιγρ., [αρχ. ἔλαφος > ελαφίνα].
- αλαφρά**· επίρρ., ελαφρά, επιπόλαια, [*αλαφρός*].
- αλαφραίνου 1**· ρ., *αλάφρωνα, αλάφρουσα, αλαφρώθκα, χάνω βάρος*, *αλλ. αλαφρώνου, αλαφρύνου*, ουσ. η *αλαφράδα*, [*αλαφρός*].
- αλαφραίνου 2**· ρ., *αλάφρινα, αλάφρινα, τρελαίνομαι, χάνω τα λογικά μου, γίνομαι επιπόλαιος, όσων πάινι κι αλάφρινι Γιώργης· πάει Γιώργης, αλάφρινι*, δεσ και *αλαφρίζου*, [*αλαφρός*].
- αλαφρίζου**· ρ., *παρ. -φριζα*, συμπεριφέρομαι ως ελαφρόμυαλος, ως ελαφρώς τρελός, δεσ και *αλαφραίνου 2*, [*αλαφρός* + *ίζου*].
- αλαφρουγιουρτή**, η· μικρή, ασήμαντη γιορτή, μτφ. ο ελαφρόμυαλος, ο φαιδρός τύπος, υποκ. *αλαφρουγιουρτούδα*.
- αλαφρουκάνταρου**, το· κοροϊδευτικά ο ελαφρόμυαλος, ο επιπόλαιος, [*αλαφρός* + *καντάρ(ι)*].
- αλαφρούτσ(ι)κους, -κ(η)/-κια, -κου**· ελαφρούτσικος, ελαφρόμυαλος, [*αλαφρός*].
- αλαφρός, -ριά**{-ιά}, **-ρύ**· ελαφρός, μτφ. ελαφρόμυαλος, επιπόλαιος, *αλλ. αλαφρός*· για *αλαφριά* δεσ και *λουλούδου*, [αρχ. ἔλαφρός].
- αλείφου**· ρ., *άλειφα, άλειψα, αλείφκα/-φτκα*, αλείφω, *αλλ. αλείβου, αλείφτου*, δεσ αίν. 13, [αρχ. αλείφω].
- αλέστα**· επίρρ., ασκούπιστα, αταίριαστα, *μι βρήκαν αλέστα*, [ιταλ. alla lesta].
- αλέτρ(ι)**, το· αλέτρι, άροτρο, [αρχ. ἄροτρον > μσν. ἄλέτριν].
- αλήθειου**, το· η αλήθεια, το αληθινό, *να κι τ' αλήθειου, 'πού καμιάφρα λέει κι απού κανέ αλήθειου*, [αρχ. ἀλήθεια].
- αλιάκς**, ο· αυτός που είναι χωρίς δουλειά, αργόσχολος, [τουρ. aylak (=άεργος)].
- αλιβρούδ(ι)**, το· υποκ. της λ. αλεύρι, μικρή ποσότητα από αλεύρι, *δόσι μι λίγου αλιβρούδ(ι)*, [αρχ. ἄλευρον].
- αλίδα**· κατ. θηλ., π.χ. *πικραλίδα*.
- άλ(ι)κους, -κ(η), -κου**· άλικος, κόκκινος, *αλλ. άλικους, -κ(η), -κου*, [τουρ. al].
- αλί μπαρνταϊ**· δεσ *αλαϊ μπαρνταϊ*.
- αλιμπίζουμι**· ρ., *αλιμπίζουμαν, αλιμπίσ(η)κα*, λιμπίζομαι, λαχταρώ [μτγν. λιμβός (= λαίμαργος) > μσν. λιμβίζομαι > λιμπίζομαι].

- αλιμπικιό(η)ζς**, ο· αλλοιόθωρος, *κιόρκουζς*, **[τουρ. alin (=μέτωπο) + pek (=πολύ) + göz(=μάτι), σε ελ. μετ. αυτός που τα μάτια του είναι στραμμένα προς το μέτωπο].
- άλ(ι)πού**, η· αλεπού, πληθ. *άλ(ι)πέζ/αλιπέζς, αλιπούδια* = τα μικρά της αλεπούς, δεσ πρμ. 77, [αρχ. *άλώπηξ* > αλεπού].
- αλιπουνουρά**, η· η ουρά της αλεπούς, φ. αγρωστώδες, κ. φαλαρίς.
- αλισβρίσι(ι)**, το· αλισβερίσι, συναλλαγή, δεσ πρμ. 200, [τουρ. alisveris].
- άλισμα**, το· το υλικό που επρόκειτο να αλεστεί, και ήταν καθαρό σιτάρι ή μείγμα, συνήθως από σιτάρι, καλαμπόκι και σίκαλη, *πααίνου στου μύλου τ' άλισμα*. *αλλ. και νικάτομα*, [αρχ. *άλέω* > μσν. *άλέθω*].
- Αλίτζα**, η· παλιό όν. του χωριού Θερμά, δεσ *Λούτζια, Λίτζα*, [M.T. Lüdze].
- αλιτριά**, η· {-ιά}, η αυλακιά, το αυλάκι που κάνει το *αλέτρ(ι)*.
- αλιτρόχειρ(η)**, η· αλετρόχειρο, η χειρολαβή στο *αλέτρ(ι)*.
- άλκουζς, -κ(η), -κου**· αλλ. ο *άλ(ι)κουζς*.
- αλλαγή**, η· η κ. σημ. και η παραθέριση, *πήγαμι αλλαγή ζ' Μπέρβα*, [αρχ. *άλλαγή*].
- αλλάζου**· ρ., *άλλαζα, -ζα, αλλάζκα, αλλάζω*, ντύνω, *άλλαζτου του πιδί, είνι γκουλόμπαρου*, [αρχ. *άλλάσσω*].
- αλλάζουμιστι**· τύπος του ρ. *αλλάζου*, αλλάζουμε πόστο, παίρνει ο ένας τη θέση του άλλου, *αλλάζουμασταν στου παγκάρ(ι)*, [αλλάζου].
- άλλαμα**, το· το *άλλαγμα*, το ντύσιμο, [αρχ. *άλλαγμα*].
- αλλάξιά**, η· τα εσώρουχα που φορά ένα άτομο, *σι πήρα τρεις αλλάξιές*, [αλλάζου].
- αλλιού, αλλούθι**· επίρρ., αλλού, αλλούθε, προς άλλη κατεύθυνση, δεσ πρμ. φρ. 2, [αρχ. *άλλος* > μσν. *άλλοϋ*].
- άλλου τι**· τίποτε άλλο, *εμ δε θα ρτω, άλλου τι* = δε θα έρθω.
- αλ-μπινί**· καλή ποιότητα, *έχου φέτους ένα καπνό, αλ-μπινί*, **[τουρ. al(=δυναστεία) + bini(=ίππευση), σε ελ. μετ. βασιλικό άλογο, μτφ. κάθε τι πολύ καλό].
- άλλνοι**· άλλοι, δεσ πρμ. 12, [αρχ. *άλλος*].
- αλνού, -λνής**· άλλου, άλλης, [αρχ. *άλλος* > αλλουνού κλπ.].
- αλόγα/αλόγου**, η· ειρων. η σωματώδης και άγαρμπη γυναίκα, [άλουγου].
- αλόρτουζς, -τ(η), -του**· όρθιος, δεσ πρμ. 70, [μσν. *όλόρθος*].
- αλου**· κατ. ουδ. π.χ. *χούφταλου, κότσαλου*, δεσ και *-αλα*.
- αλουγόμγα**, η· αλογόμγα, δεσ και *λαγόμδα*, [άλουγου + *μύγα*].
- άλουγου**, το· άλογο, πληθ. τα *αλόγατα*, μεγεθ. *αλουγατάς, αλουγάς*· παιχν. μικρών παιδιών με τρέξιμο *καβάλα σ(ι) ένα σαρίκ(ι)*, ήταν το αρχ. παιχν. *κάλαμιον περιβαίνειν* ή *κάλαμιον επιβαίνειν*, [αρχ. *άλογον*].
- αλουγουνουρά**, η· αλογοουρά, [άλουγου + *νουρά*].
- Αλουνάρς**, ο· ο μήνας Ιούλιος, (προσφ.), δεσ πρμ. 46, *αλλ. Αλουντής*, [αλών(ι) + *-άρς*].
- αλουνιά**, η· αλώνι, δεσ δ.δ. 3. β', [αλών(ι)].
- αλουνίζου**· ρ., *αλώντζα, αλώντσα, αλωνίζω*, ουσ. *αλουνιά*, δεσ δημ. τρ. 16 ε'. 6, μτφ. *κάνω ό,τι θέλω, γυρίζω πέρα-δώθε, τ' αλώντσι τα χουριά*, [αλών(ι)].
- αλουνόπιτρα**, η· η πέτρα με την οποία αλώνιζαν τη σίκαλη, όταν το καλάμι της το ήθελαν σπασμένο για *σαλματαριά*.
- Αλουντής**, ο· ο μήνας Ιούλιος, *αλλ. Αλουνάρς*.
- αλί παρμάκ(ι)**, το· μτφ. ο ψηλός, ο κρεμανταλάς, [τουρ. alti(=έξι) + *παρμάκ(ι)*].

- αλτσιάκς**, ο· λιγόνυχος, φοβιτσιάρης, [τουρ. alçak(=ελλειπής)].
- αλτσιάς**, ο· το πέταλο με το οποίο πετάλωναν τα άλογα και τα μουλάρια· για τα γαϊδούρια χρῆσ. *τ'ς πλάκις*, [τουρ. palça(=σιδερένιο άκρο, πέταλο) > (του ναλτσιά > τουν αλτσιά >) αλτσιάς].
- άλτσιους**, ο· ο δυνατός, ο διακεκριμένος, ορολογία παιχνιδιών για ιδιαίτερα καλές κατασκευές, [τουρ. alacak(=προσόν)].
- αλύπμα**, το· λύπη, λύπηση, *φτος δεν είναι γι' αλύπμα*, δεσ και *λύπμα*, [αλ(υ)πούμι].
- αλ(υ)πούμι**· ρ., αλ(υ)πούμαν, αλ(υ)πήθκα, λυπάμαι, δεσ δημ. τρ. 11.5, αλλ. αλυπούμι, αλυπάμι, ουσ. το αλύπμα, το λύπμα, [αρχ. λυπέω].
- αλφή**, η· αλοιφή, [αρχ. αλοιφή].
- αλών(ι)**, το· αλώνι, η εργασία του αλωνισμού, η παλαιίστρα, στον πληθ. σημ. και την περίοδο του αλωνισμού, *θα παντριφτούν στ' αλώνια*, δεσ πρμ. φρ. 175, [αρχ. ἄλλως > μσν. ἄλώνιον].
- αλών(ι) τουφάν(ι)**· αλλ. το αλάν(ι) τουφάν(ι).
- αλώντζμα**, το· αλώνισμα, [αλουνίζου].
- αμ**· σύνδ., αλλά, αμέ, ναι, *αμ τι θαρρείς, θα έρτον;* [αρχ. φρ. αν μη >...> αμέ].
- αμά 1**· επιφ. περιέργειας ή θαυμασμού και περιέργειας μαζί, *αμά ρε πιδί μ', τι 'νι αυτό; αμά καπνό φτο του χουράφι!* **[αμάν > αμά].
- αμά 2**· σύνδ., αλλά, *ήθιλα να έρτον αμά δεν μπόρσα*, [τουρ. ama(=αλλά)].
- αμάκατζης**, ο· αυτός που συνηθίζει την αμάκα, τρακαδόρος, [βεν. amaca + -τζης].
- αμάν**· επιφ. με πολλές σημασίες, όπως έκπληξης, ικεσίας, λύπης, αγανάκτησης, *αμάν κι ζαμάν δεν έχ(ει)*, [τουρ. aman].
- αμάν-αμάν**· η λ. εκφράζει βιασύνη, λαχτάρα, *αμάν-αμάν κάν(ει) για φαϊ*, [αμάν].
- αμανέτ(ι)**, το· αμανάτι, δώρο, *μας ήρτι μι του αμανέτι τ'*, [τουρ. emanet].
- άμαστούς, -τ(η), -του**· αμάζευτος, *απόμνι άμαστου του καπνό*, [στ. α + μαζέου].
- αμάχ(η)**, η· έχθρα, γινάτι, δεσ πρμ. 281, [αρχ. μάχη].
- αμαχημένους, -ν(η), -νου**· παρεξηγημένος, θυμωμένος, *Λάπα δεν ακάλιασε, τον έχ(ει) αμαχημένον*, (Ν.Π.γ' τρ. 321.0), [αμάχ(η)].
- αμμούδα**, η· χωράφι αμμουδερό, [άμμος + -ούδα].
- άμμος**, ο· η άμμος, περιοχή με αμμουδερά χωράφια, *στον άμμου έχου ένα στρέμμα*, [αρχ. άμμος].
- αμόν(ι)**, το· αμόνι, η σιδερένια βάση που χρησιμοποιούν οι τσαγκάρηδες, για να δουλεύουν στα παπούτσια, [αρχ. άκμων > μσν. άμόνιν].
- Αμούρμπικ**, το· το παλιό όν. του χωριού Καστανοχώρι, *κίνισι κι ου Τζιουτζιά μας στ' Αμούρμπικ για να πάει*, (δημ. τρ. 3.1), ο κάτοικος *Μουρμπικιώτς*, [M.T. Amurbej < (Π.Κ.) Amur bey köy].
- αμούσκιφτους, -τ(η), -του**· στεγνός, αμούσκευτος, [στ. α + μουσκεύω(< αρχ. μοσχεύω)].
- αμπάρ(ι)**, το· αποθήκη, παιχν. δύο ομάδων 5-6 παιδιών, στο οποίο τα μέλη της ομάδας που *έστρωνι* πιάνονταν, όπως στο χασάπικο χορό και σχημάτιζαν κύκλο ακουμπώντας τα κεφάλια τους, ενώ τα μέλη της άλλης προσπαθούσαν να ανέβουν στις πλάτες των πρώτων, στη Νιγρ. *πυρουστιά*, δεσ και π., [τουρ. ambar(=αποθήκη)].
- αμπάς**, ο· ως ένδυμα, χοντρό πανωφόρι στην τοπική ενδυμασία· ως ύφασμα, είδος χοντρού υφάσματος για παλτά, αλλά και για σαμάρια, που το έβαζαν από τη μέσα

- πλευρά, επ. *αμπαδένιους*, -νια, -νιου, *αμπαδένιου σαμάρ(ι)*, [τουρ. aba].
- αμπασκά(η)**, η· *μασχάλη*, [αρχ. *μασχάλη*].
- αμπασκαλίδια**, τα· ανεπιθύμητα βλαστάρια που βγάζει το αμπέλι στα μάτια των φύλλων και τα *ξιαμπασκαλίζουμι*, [αμπασκά(η)].
- αμπατζής**, ο· ο ράφτης που έρραβε *αμπάδεις*, [αμπάς + -τζής].
- αμπδάου**, -ώ· ρ., *αμπδούσα*, *αμπήδηξα/αμπήδξα*, *πηδώ*, ουσ. το *αμπήδμα*, τα *αμπδήματα*, αλλ. *μπδάου*, -ω, [αρχ. *πηδάω*].
- αμπδήματα**, τα· *πηδήματα*, δεσ *αμπήδμα*, [αμπδάου].
- αμπδιά**, η· *απιδιά*, δεσ πρμ. 325, αλλ. *απδιά*, [απδιά και π > μπ].
- αμπδούδ(ι)**, το· μικρό *απίδ(ι)*, [απίδ(ι) + -ούδ(ι), και π > μπ].
- αμπέ**· επιφ. κλητ., βρε, δεσ *αμπρέ*.
- αμπέλι**(ι), το· *αμπέλι*, [αρχ. *ἄμπελος* > μσν. *ἄμπέλιν*].
- αμπήδμα**, το· *πήδημα*, αλλ. το *μπήδμα*, *μι αμπήδμα τ'ς μία* = με άλμα απλούν, πληθ. τα *αμπδήματα*, [αμπδάου].
- αμπήδμα τ'ς ιτρείς**· το *τριπλούν άλμα*, που γινόταν με δυο τρόπους· α) το *αμπήδμα τ'ς τρεις στ' ακτσάκ(ι)* και β) το *αμπήδμα τ'ς τρεις τ' αράπκου*.
- αμπήδμα τ'ς ιτρείς στ' ακτσάκ(ι)**· άλμα *τριπλούν*, στο οποίο τα δύο πρώτα άλματα γίνονταν με *κουτσό*, [αμπήδμα + ακτσάκ(ι)].
- αμπήδμα τ'ς ιτρείς τ' αράπκου**· άλμα *τριπλούν*, στο οποίο μόνο το πρώτο άλμα γινόταν με *κουτσό*, [αμπήδμα + αράπκου].
- αμπιλουργός**, ο· το *πουλί αμπελουργός*, [αρχ. *ἄμπελουργός*].
- αμπίτσους**, -τ(η), -του· {-μπίτσ-στους}, *ατέλειωτος*, αυτός που δεν *μπιτίζ(ει)*, [στ. α + *μπιτίζου*].
- αμπλαούμπλας**, ο· αυτός που λέει *ασυναρτησίες*, (Νιγρ.), **[από το κ. *μπλα-μπλα* και τις φωνές, α, ου].
- αμπντάλ(η)ς**, -λου, -λκου· *βλάκας*, *χαζός*, [τουρ. aptal(=βλάκας)].
- αμπόδιου**, το· *εμπόδιο*, [αρχ. *ἐμπόδιον*].
- αμπόλ(ι)**, το· *εμβόλιο*, *συμπλήρωμα σε ξύλο ή σε πανί*, [αρχ. *ἔμβολον*].
- αμπουδάου**, -ώ· ρ., *αμπόδξα/-δούσα*, *αμπόδσα*, *αμπουδίσ(η)κα*, *εμποδίζω*, *κάμι σιαπέρα μ' αμπουδάς*, [αρχ. *ἐμπόδιον*].
- αμπουλιάζου**· ρ., *αμπόλιαζα*, -*λιασα*, -*λιάσ(η)κα*, *εμβολιάζω*, *μπολιάζω*, *συμπληρώνω* *κάτι λειψό στις διαστάσεις*, *αμπόλιαστου του ξύλου κι δα φτάσ(ει)*, *δεν αμπόλιασα τ' μηλιά*, [αμπόλ(ι)].
- αμπούρτσους**, ο· *βαρβάτος*, αυτός που δεν υπέστη την ενέργεια του *μπουρντίζου*.
- αμπρέ**· επιφ. κλητ., *μπρε*, βρε, [αρχ. *μπρε*].
- αμπρούμπτα**· *μπρούμυτα*, *μπρούμπα*, δεσ δ.δ. 1 στχ. 11. [όψιμο μσν. *πρόμυτα*].
- ανα-/ανά-**· η πρόθεση *ανά* ως πρώτο συνθ. εκτός από την στ. σημ., π.χ. *ανάβουλος*, δηλώνει και *γεινίαση*, π.χ. *αναύλακα*, *ανάβραδα*, [αρχ. προθ. *άνά*].
- άνα**· κατ. ουσ., π.χ. *κρυψάνα*, *πλατάνα*.
- ανάβουλα**· επίρρ., *ανάβουλα*, *άβουλα*, *όχι βολικά*, *μ' ήρτι ανάβουλα κι δεν μπόρσα*, [ανα- + *βολή*(=ευκολία), από αρχ. *βολή*(=ρίξιμο *ζαριών*)].
- ανάβραδα**· επίρρ., *απόγευμα*, *βραδάκι*, [ανα- + *βράδι*(< αρχ. *βραδύς*)].
- αναγκαίους**, ο· *αποχωρητήριο*, [αρχ. *ἀναγκαῖον*].
- αναγνώστ(η)ς**, ο· *βοηθός του παπά ή του ψάλτη*, *πάππου μ' Νικόλας ήταν αναγνώ-*

- στ(η)ς, [αρχ. ἀναγιγνώσκω > μτγν. ἀναγνώστης].
- ανάθιμα**, το· ανάθεμα, χρησ. ως κατάρα, *ανάθιμα τονν πατέρα σ'*, [αρχ. ἀνάθημα].
- αναθιματίζου**· ρ., *αναθιμάτζα*, -*τσα*, -*τίσ(η)κα*, αναθεματίζω, καταριέμαι, μτχ. *αναθιματζμένους*, -*ν(η)*, -*νου*, ουσ. *αναθιμάτζμα*, [ανάθιμα].
- αναθιματώ**· ρ., παρ. *αναθιματούσα*, για λοιπά δεξ *αναθιματίζου*.
- αναλογιέμι**, -**ιούμι**· ρ., *αναλογιέμαν/-γιούμαν*, -*γίσ(η)κα*, αναλογίζομαι, [ανα- + αρχ. λογίζομαι].
- ανάμ**· κακή ανάμνηση, *θα με σκοτώσει Ανιγνώστ'ς για ένα ανάμ του Χούμους*, (Ν.Π.γ' τρ. 318.0), **[αρχ. ἀνάμνησις > ανάμ(νηση)].
- αναμούρα**, η· έξαψη, δυσφορία εξαιτίας μεγάλης θερμοκρασίας του περιβάλλοντος, [αρχ. ἀνάπτω].
- ανάμσ(ι)**, το· ενάμισι, [ένα + αρχ. ἥμισυ].
- αναντάν μπαμπαντάν**· από πάππο προς πάππο, [τουρ. ana(=μητέρα) + -dan(=από) + baba(=πατέρας) + -dan].
- αναπαμένους**, -**ν(η)**, -**νου**· αναπαυμένος, ξένοιαστος, δεξ πρμ. 60, [αρχ. αναπαύω > μτχ. ἀναπαυμένος].
- ανάπουδους**, -**δ(η)**, -**δου**· ανάποδος, δύσβατος, *ανάπουδου μέρους*, [ανά- + πόδι, δεξ *πουδάρ(ι)*].
- ανάργια**· αραιά και που, [ανα- + αρχ. ἄραιος].
- ανάσα**, η· παιγν. με κράτημα της ανάσας, [μσν. ἀνασαίνω].
- ανάτριχα**· επίρρ., με τις τρίχες ανασηκωμένες· όταν *σταύρουναν* έναν ἄρρωστο που υπέφερε από τη *ρούπιλ(η)*, με τους καπνούς από καμένο θειάφι, έλεγαν για την αρρώστια, *ανάτριχα έρχισι, ανάτριχα να φεύγς*, [μτγν. ἀνάτριχος].
- αναύλα**, τα· ναύλα, *δεν είχα τ' ανάβλα*, [αρχ. ναύλος].
- αναύλακα**· επίρρ., όμορα, μόνο για χωράφια, *τ' αμπέλια μας είναι αναύλακα*, [ανα- + αρχ. αὔλαξ].
- αναφέρνου**· ρ., *ανάφιρνα, ανάφιρα, αναφέρθηκα*, μνημονεύω, κάνω λόγο για κάποιον, αλλ. *ανιφέρνου*, [αρχ. ἀναφέρω].
- ανδρονίτσι**, το· παλικάρι, νέος άντρας, *ακάλιασε και με το νιο κι εμέ το ανδρονίτσι*, (Ν.Π.γ' τρ. 260.0), [αρχ. ἀνήρ > άνδρας + -ν- + υπ. κατ. -ίτσ(ι)].
- ανέλτσα**· έλιωσα, αόρ. του ρ. *ανιλώ*.
- ανέμ(η)**, η· όργανο με το οποίο περνούσαν το νήμα απ' τους *τσιλέδς* στα *καλάμια* ή το έκαναν κουβάρια, [μτγν. ἀνέμη].
- ανέση**, η· στα δημ. τρ. *ανάσα, και πώς να λάβω υπομονή και πώς να λάβω ανέση*, (Ν.Π.γ' τρ. 669.0 και 669.3), [αρχ. ἄνεσις > μσν. ἀνασαίνω > ανάσα].
- ανέσπα**· ρ. τύπος γνωστός μόνο στα δημ. τρ., τραβούσε, *στον Κωσταντή το μνήμα του ανέσπα τα μαλλιά της*, (Ν.Π.γ' τρ. 405.0), [αρχ. ανασπάω].
- ανήλιακου**, το· αυτό που δεν το βλέπει ο ήλιος, το ανήλιο, *καλός στρώνει στ' ανήλιακου, καλή του στου κριβάτι*, (δημ. τρ), [ανι- + μτγν. ήλιακός].
- ανήλιους**, -**λια**, -**λιου**·{-ιους}, ανήλιος, πλαγιά ή τόπος που δεν τον βλέπει ο ήλιος, *στ' ανήλιου του βάρισα του γρούν(ι)*, [αρχ. ἀνήλιος].
- ανημπόρσα**· αόρ. του περιφρ. ενεστ. *δεν μπουρώ*, αρρώστησα ελαφρά, *ανημπόρσι λίγου Βασίλτς κι δεν ήρτι*, [ανι- + μπουρώ].
- ανήμπουρους**, -**ρ(η)**, -**ρου**· αυτός που έχει εξασθενημένες τις σωματικές δυνάμεις

- του, αυτός που *δεν μπουρεί*, [στ. α + *μπουρώ*].
- ανήξιρους, -ρ(η), -ρου**· απληροφόρητος, αυτός που δεν ξέρει, [στ. α + *ξέρου*].
- ανησυχαστους, -τ(η), -του**· ζωηρός, όχι ήσυχος, [στ. α + αρχ. ήσυχάζω].
- ανθρουπιές**· {-πιές}, μυρωδιά ανθρώπου, αλλ. *ανθρουπιάς, ανθρουπιές/-πιάς μυρίζ(ει) δουπέρα*, δεσ δ.δ. 2 στχ. 19, [δεσ *άνθρώπ(οι)*].
- ανθρώπ(οι)**, οι· άνθρωποι, δεσ πρμ. 389, [αρχ. *άνθρωπος*].
- ανι-**· ό,τι το *ανα-* για την στ. σημ., π.χ. *ανιγυρίζου*· ό,τι το κ. στ. *ανε-*, π.χ. *ανιπρόκοπος*.
- ανibaίνου**· ρ., *ανέβινα, ανέφκα/ανέβκα*, ανεβαίνω, δ.δ. 1στχ. 5, [αρχ. *άναβαίνω*].
- ανibaτόρ(ι)**, το· μηχανισμός που ανέβαζε τα δεμάτια πάνω στην *πατόζα*, [αρχ. *άναβιάζω*].
- ανibaρού, -ώ**· ρ., παρ. *ανibaρούσα*, αναβλύζω, δεσ πρμ. 58 και 286, [αρχ. *άναβλύζω* > μτγν. *άναβρύω*].
- ανibaκάζου**· ρ., *ανέγκαζα, -σα, ανibaκάσ(η)κα*, αναγκάζω, παροτρύνω, συμβουλευώ πιεστικά, *όλνοι τουν ανέγκαζαν*, δεσ δημ. τρ. 2.3, [αρχ. *άναγκάζω*].
- ανibaκώνας**, ο· αγκώνας, [αρχ. *άγκών*].
- ανibaούλα**, η· αναούλα, [*ανι-* + λατ. *gula* > μσν. γούλα (=οισοφάγος)].
- ανibaουλιιάζου**· ρ., *ανibaούλιαζα, -σα*, αναουλιιάζω, αλλ. *νibaουλιιάζου*, [*ανibaούλα*].
- ανibaρoικους, -κ(η), -κου**· αμαθής, αγενής, αυτός που δεν *αγοικάει* τίποτε, που δεν ξέρει από τρόπους, ο *ξυλέστρατους, τι καρτιράς 'πού κείνουν τουν ανibaρoικου;* [*ανι-* + μσν. γροικώ (< αρχ. *άγροϊκος*)].
- ανibaρoνου**· ρ., *ανέγρουνα, ανέγρουσα*, συγχίζω, κάνω κάποιον άνω κάτω με κάτι που του θυμίζω, *μη μ' ανibaρoντις του στομάχ(ι) μι τιατά που μι λες*, **[αρχ. *άνibaρoς* (=ανιαρός), L.Sc. Ησύχ. *άνibaρoν* (=ακάθαρτον, φαύλον)].
- ανibaρiζου**· ρ., *ανibaρiζα, -ρσα, -ρiς(η)κα*, αναγυρίζω, γυρίζω από την άλλη πλευρά, *μ' ανibaρiρι του στομάχ(ι) = έγινε το στομάχι μου άνω κάτω*, [*ανι-* + *γυρίζου*].
- ανibaκού**· ρ., *ανibaκούσα, ανibaκσα/νibaκσα νικώ*, αλλ. *νibaκού*, [αρχ. *νibaκώ*].
- ανibaκατεύου**· ρ., *ανibaκάτιβα, -τιψα, -τάθκα/-τέφκα*, ανακατεύω, αλλ. *ανibaκατόνου, νibaκατεύου, νibaκατόνου*, [αρχ. *άνω* + αρχ. *κάτω* > μσν. *άνάκατος* > *ανακατεύω*].
- ανibaλώ**· ρ., *ανibaλούσα, ανέλτσα*, λιώνω, διαλύω, *ανέλτσαν τα χιόνια*, δεσ και δημ. τρ. 9.1, [αρχ. *άναλύω* > *ανέλυσα* > *ανελώ*].
- ανibaμουδούρας**, ο· δεσ *νibaμουδούρα*.
- ανibaμουσούρσμα**, το· το χιόνι που μαζεύεται σωρός από τον αέρα, ανεμοστοίβαγμα, αυτό που δημιουργεί το ανεμοσούρι, [αρχ. *άνεμος* + αρχ. *σύρω* >...>*ανεμοσούρι*].
- ανibaμουστρόφους**, ο· ανεμοστρόβιλος, [αρχ. *άνεμος* + αρχ. *στροφή*].
- ανibaμουχόρταρου**, το· αλλ. η *μουχρίτσα*, [αρχ. *άνεμος* + *χουρτάρ(ι)*].
- ανibaπούφιρτους, -ρτ(η), -του**· ανυπόφορος, αβάσταχτος, *είχι ανibaπούφιρτουν πόνου*, [*ανι-* + *υπουφέρνου*].
- ανibaσκουμπώνουμι**· ρ., *ανibaσκουμπώνουμαν, -μπώθκα*, ανιασκουμπώνομαι, [αρχ. *κόμβος* > *ανι-* + μσν. *κομβώνω*].
- ανibaσταίνουμι**· ρ., *ανibaσταίνουμαν, ανibaστήθκα*, ανιασταίνομαι, γίνομαι καλά μετά από σοβαρή ασθένεια, [αρχ. *άνίστημι* (=σηκώνω)].
- ανibaτριχιιάζου**· ρ., *ανibaτρίχιαζα, -σα*, ανατριχιιάζω, σηκώνονται οι τρίχες μου, *αισθάνο-*

- μαι φρίκη, αλλ. *νιτριχιάζου*, [μτγν. *άνάτριχος*].
- ανιτριχίλα**, η· ανατριχίλα, αλλ. *νιτριχίλα*, [*ανιτριχιάζου*].
- ανιφέρνου**· ρ., *ανέφρινα*, *ανέφριρα*, για λοιπά δεσ *αναφέρνου*.
- ανιχόρταβους, -β(η), -βου**· *αχόρταγος*, αλλ. *νιχόρταβους*, *νιχόρταγους*, [*ανι-* + *αρχ. χορτάζω* + *-αβους*].
- ανοίγου**· ρ., *άνοιγα*, *άνοιξα*, *ανοίχ(η)κα/ανοίγκα/ανοίθκα*, *ανοίγω*, *ανοίγου χουράφ(ι)* = εκχερσώνω κάποια έκταση για να την πρωτοκάνω χωράφι, [*αρχ. άνοίγω*].
- ανόριχτους, -τ(η), -του**· *άνορεκτος*, [*αρχ. άνόρεκτος*].
- ανταλλάξιμους, -μ(η), -μου**· ειρωνικά ο πρόσφυγας του 1922, [*αρχ. ανταλλάσω*].
- αντάου**· δεσ *-ντάου*.
- αντάρα**, η· μόνο η ομίχλη, υποκ. η *ανταρούδα*, η *ανταρίτσα*, [*πιθανώς από αρχ. άνα-ταράσσω*].
- ανταρίτσα**, η· λίγη *αντάρα*, για *κοίτα κείνο το βουνό, πο 'χει* *ανταρίτσα στην κορφή*, (Ν.Π.γ' τρ. 388.2), [*αντάρα*].
- αντάρτις**, οι· *αντάρτες*, *ιπέ κατέφκαν αντάρτις*, [μτγν. *άντάρτης*].
- αντέτ(ι)**, το· *έθιμο*, [*τουρ. adet*].
- αντί**, το· *εξάρτημα αργαλειού πάνω στο οποίο τυλιγόταν το στημόνι ή το υφαντό*, [*αρχ. άντίον*].
- αντί**· η πρόθ. *αντί*, σε σύνθ. λ. *δίνει και σημ. του προηγούμενου, δεσ αντιψές, αντιπρουψές*, [*αρχ. άντί*].
- άντι**· *άντε*, αλλ. *άντι*, [*αρχ. άγω > άγετε (> άετε > άιτε) > άιντε*].
- άντια**· *επιφ.*, *άντε*, [*άντι + α (ρα)*].
- αντιεψές**· *επίρρ.*, *προψές*, *αντιεψές κι αντιπρουψές βγήκα να σιργιανίσου*, (Ν.Π.γ' τρ. 97.1), [*αντί (π.) + ιψές*].
- αντιπρουψές**· *επίρρ.*, το προηγούμενο βράδυ από *προψές*, δεσ Ν.Π.γ' τρ. 97.1, [*αντί + προυψές*].
- αντιπατάρα**, η· η αντιγραφή στο σχολείο, [*προθ. αντί + πατάου*].
- αντιπρουχτές**· *επίρρ.*, *μια μέρα πριν από την προχθεσινή*.
- αντιρί**, το· μέρος της παραδοσιακής ενδυμασίας, που είχε τη θέση του σημερινού πουκάμισου και πάνω απ' αυτό φορούσαν την *τζιάκα*, [*βαλκ. τουρ. anteri*].
- αντιριά**, τα· οι βιοτεχνικοί αργαλειοί στη Νιγρίτα, όταν ήταν σε ακμή η βιοτεχνία των υφαντών, [*αντί (το) + -ρια*].
- άντιρου**, το· *έντερο*, [*αρχ. έντερον*].
- αντίς**· πρόθ. *αντί*, *αντίς να μι δώ(ει)ς, χαλέβς κι απουπάν*, δεσ και πρμ. 26.
- άντιστι**· *επιφ.*, *άντε πηγαίνετε, και άιντιστι*, **[*άντι + κατ. της πρ. -στι, όπως λύ-στι*].
- αντράδιρφους, -δέρφ(η)**· *αδερφός*, *-φή του συζύγου, κουνιάδος, -δα*, [*αρχ. άνήρ > αιτ. άνδρα > άνδρας > άντρας + μσν. άδερφός (< αρχ. άδελφός)*].
- αντράκλας**, ο· *γερός, δυνατός άντρας*, [*άντρας*].
- άντρας**, ο· *άνδρας, σύζυγος, γεν. τ' αντρού, κλητ. άντρι, πληθ. άντρο(ι)*, [*αρχ. άνήρ*].
- αντρέπουμι**· ρ., *αντρέπουμαν, αντροπιάσκα*, *ντρέπομαι, συστέλλομαι, αντροπιάσκα 'π' τα καμώματα σ'*, [*αρχ. έντρέπομαι*].
- αντρί**, το· *ξύλινος ή σιδερένιος πύρος με τον οποίο προσαρμόζεται ο ζυγός στο σταβάρ(ι), του αραμπά ή τη κουντούρας (αλέτρι για βόδια)*, [*άντερείδω > αρχ. άντη-*

ρίς (= υποστήριγμα, έρεισμα)].

Αντριάς, ο· ο μήνας Νοέμβριος, (προσφ.).

αντρίκιους, ο· {-ιους-}, γυναίκα που φέρεται σαν άντρας, [αρχ. άνηρ > μγν. άνδρικεός].

αντρουγιιά, η· η γενιά του άντρα, [άντρας + αρχ. γενεά].

αντρόνου, το· αντρόγυνο, [αρχ. άνηρ + γυνή > ανδρόγυνο].

αντρουπή, η· 1. ντροπή, *τι σ'ν αντρουπή σ', δε χτά(ει)ζς τι γένιτι*; δεσ δ.δ. 1 στχ. 24. 2. αγριολούλουδο με λουλούδι σαν μαργαρίτα, που, κατά την παράδοση, παλιότερα ήταν μαύρο στη μέση και γύρω-γύρω άσπρο, από τότε όμως που *χάθκι η αντρουπή 'π' τον κόσμου, άσπρισι κι η αντρουπή*, *Daucus carota*, [αρχ. έντρουπή].

αντρουπιάζου· ρ., *αντρόπιαζα, αντρόπιασα, αντρουπιάσκα*, ντροπιάζω, [αντρουπή].

αντρουπιάρς, -ρου, -ρκου· ντροπαλός, αλλ. *αντρουπιάρκους, -κ(η), -κου*, [αντρουπή].

αντρουπιαστά· επίρρ., με ντροπή, *στου πάϊσιμου πήγι καλά, στου γύρσιμα αντρουπιαστά*, [αντρουπή].

αντρουπίτσα, η· υποκ της λ. *αντρουπή* 1.

ανώ(ι), το· ο επάνω όροφος στα δίπατα σπίτια, [άνω + γαΐα > αρχ. ανώγαιον].

ανώνυμα παιχνίδια· 1. για μαντέματα με δίπλωμα χαρτιού, 2. για μαντέματα με στάχυα, 3. για ήχους με σκάσιμο ροδοπέταλου, παρόμοιο με το αρχ. πλαταγωνίον 4. για ήχους με σκάσιμο χαρτοσακούλας, 5. με την ισορροπία μιας βέργας πάνω στην άκρη ενός δάχτυλου, το αρχ. παιχν. κοντοπαϊκτες, 6. με κατασκευές από τσικούτια, 7. το σκαρφάλωμα πάνω στα δέντρα, το αρχ. δενδροβατεΐν, 8. παιχνίδια λογικής-αινίγματα κ.ά.

αξάδιρφους, -δέρφ(η)· εξάδερφος, αλλ. *ζάδιρφους*, [αρχ. εξάδελφος].

άξαφνα· επίρρ., έξαφνα, ξαφνικά, [αρχ. έξαίφνης].

αξιβουτάντσους, -στ(η), -στου· {-ταντς-στους}, αξεβοτάνιστος, *απόμνι αξιβουτάντσους χασλαμάς*.

άξινους· χρυσ. στη φρ. *άξινους* κι *πούξινους*, στη Νιγρ. *άξινους* κι *απούξινους* κι *ζιράδια* *στου λιμό σ'*, (πρμ. φρ. 7). Όταν κάποιος απαντά *α* *δεν άκσα*; του ανταπαντούν *άξινους άμα δεν άκσις*, και κατ' αναλογία, *πού*; > *πούξινους*, *όχι* > *όξινους*, *τι* > *τίξινους*, όπως στο σχήμα *τι*; > *τυρί* κι *ψουμί*, δεσ και *απούξινους*, **[παρήχηση του ξ, από τη φρ. *α*; *δεν άκσα*].

αξίνστους, -τ(η), -του· αξίνιστος, [στ. α + *ζινίζου*].

αξίουμα, το· η κ. σημ., η αξιόλογη πράξη, η πράξη του άξιου, *δεν έκανις κι κανένα αξίουμα, τι πινέσι*; [αρχ. άξιος].

αξόνια, τα· οι σιδερένιοι άξονες του κάρου ή του *αραμπά*, στους οποίους στηρίζονταν οι τροχοί, [αρχ. άξων].

αζούγκ(ι), το· το ζύγκι, [αζουγκιά].

αζουγκιά, η· περινεφρικό λίπος των ζώων, ειδικά από την *αζουγκιά* του χοιρινού έβγαινε η *λίγδα*, [λατ. *axungia*].

αούτους, αούτσα· πληθ. *αούτιδς, αούτσις*· περιπ. οι Πόντιοι/-ες που βρέθηκαν πρόσφυγες στην Τερπνή το 1940-44, επειδή έλεγαν *αούτος/αβούτος* αντί αυτός, [αρχ. αυτός + ούτος > αούτος, δεσ *Τα γλωσσικά του πόντου*, Ν. Σιδηρόπουλου, 1977].

απά· επίρρ., *απάνω, επάνω, μι βάρισι απα στου χέρ(ι), απα στου κρασί δε θέλου γλυκό*, δεσ *απάν, απάνου, πα*, [απάνου].

- απαλάμη(η)**, η· η παλάμη, [αρχ. παλάμη].
- απαλό**, το· η μαλακή περιοχή στο κεφάλι των νηπίων, στην σύμφυση των βρεγματικών οστών και του μετωπιαίου, [αρχ. άπαλός].
- απάν, απάνου**· επίρρ., επάνω, το *απάνου* χρησ. μόνο με τις προσωπικές αντωνυμίες *μ', σ', τ', μας, σας, τ'ς, τον πήρα απάνου μ', πήρι απάνου τ'*, (και πρμ. φρ. 115), *απάν-απάν* = πάνω-πάνω, επιπόλαια, δεσ *απά, πα*, [αρχ. έπάνω].
- άπανσις**· επίρρ. ξαφνικά, [τουρ. aransız].
- απαντώ**· ρ., *απαντούσα, απάντσα*, η κ. σημ. και αντιλέγω, διαφωνώ, προστατεύω, *μην απαντάς στον πατέρα σ', θα σι μαλώσ(ει)*, [αρχ. άπαντῶ].
- απαράτατου, -ώ**· ρ., *απαρατούσα, απaráτσα, απαρατήθκα*, παρατώ, *απαράτα του σκνι, θα σι κόψ(ει) τα χέρια*, [αρχ. παραιτοῦμαι].
- απδιά**, η· {-ιά}, *απιδιά, και αμπδιά, [απίδ(ι)]*.
- απεικουσιάνους**, ο· αυτός που μπορεί να δώσει ερμηνεία, ο εμπειρογνώμων, (Νιγρ.), *να έρτ(ει) απεικουσιάνους να διούμι τι δα μας πει*, [αρχ. άπεικάζω(=απεικονίζω, παραβάλλω προς κάτι) > αόρ. άπείκασα].
- απείπα**· ρ. τύπος αορ. χωρίς αντίστοιχο του ενεστ., τέλειωσα το λόγο μου, *του λόγου δεν απόσσυσι του λόγου δεν απείπι*, (Ν.Π.γ' τρ. 362.2), [αρχ. άπείπον].
- απίδ(ι)**, το· απίδι, το *απίδ(ι)* διαφέρει από το *αχλάδι* στο ότι είναι μικρό στο μέγεθος και στρόγγυλο, δεσ πρμ. 348, υποκ. το *απδούδ(ι)/αμπδούδ(ι)*, [αρχ. άπιον].
- απινάου, -ώ**· ρ., *απινούσα, απέρασα, απιράσ(η)κα*, περνώ, ξεπερνώ, κερδίζω σε συναγωνισμό, *μ' απέρασι στου μπούρλιασμα, στου κουσί κλπ., αλλ. απερνώ, τώρα δεν απερνά στιγμή να μην αναστενάζω*, (Ν.Π.γ' τρ. 569.16), [πινάου].
- απίς**· επίρρ. πίσω, δεσ *πις*.
- απλό ακίνητο**· παιγν. μικρών κοριτσιών με *τόπκα*, η αρχ. άνακρουσία, δεσ και π.
- απλουγιέμι**· ρ., για αρ. χρ. και σημ. δεσ *απλουιέμι*.
- απλουγιούμι**· ρ., για αρ. χρ. και σημ. δεσ *απλουιέμι*.
- απλουιέμι**· {-ιέ-}, ρ., *απλουιούμαν/απλουγιούμαν, απηλογήθκα* (Νιγρ.)/*απλουήθκα /απλουγήθκα /πλουήθκα* (Νιγρ.), *απαντώ*, συνήθως όταν είμαι μακριά, *μι φώναξι μα δεν απλουήθκα*, αλλ. *απλουγιέμι, απλουγιούμι, απλουιούμι, πηλουγιέμι*, δεσ δημ. τρ. 13 και Ν.Π.γ' τρ. 260.1 και 401.0, [αρχ. άπολογοῦμαι(=αποκρίνομαι)].
- απλουιούμι**· ρ., για αρ. χρ. και σημ. δεσ *απλουιέμι*.
- απλουταριά**, η· {-ριά}, ανοιχτός χώρος, ευρυχωρία, άπλα, *σ'ν απλουταριά έβαναμι του κάρου*, [αρχ. άπλω].
- απλώστρα**, η· ξύλινη κατασκευή για άπλωμα ρούχων, φτιαγμένη από ένα οριζόντιο *σαρίκι(ι)*, το οποίο στηριζόταν πάνω σε δυό ζευγάρια σαρίκια, που το καθένα ήταν δεμένο στην κορυφή του χιαστί, [αρχ. άπλω].
- αποβαρμένη(η)**· η ανύπαντρη έγκυος, *η κρυφιά έγκυος*, χαρακτηρισμός που συνόδευε ισόβια τη γυναίκα, *διψά και μια αρχόντισσα που 'ναι αποβαρμένη*, (Ν.Π.γ' τρ. 677.0), [απού + βαρμένη(η), πολύ χτυπημένη].
- απόι**, το· ελαφρώς κρύος αέρας, *άμα σι πιάσ(ει) ιδρουμένουν τ' απόι τ'ν άρπαξις την πλιβρίτιδα*, [άπδ + γῆ > αρχ. άπόγειον].
- απόιμα**, το· απόγευμα, [από + αρχ. γεῦμα].
- απόκανα**· κουράστηκα, αόρ. του ρ. *απουκάνου*.
- απόκατσα**· κάθισα πολύ, *ήρτα κι απόκατσα*, αόρ. του ρ. *απουκάθουμι*.

- απόκουμμα**, το· απογαλακτισμός, [αρχ. ἀποκόπτω].
- απόλαψη(η)**, η· απόλαυση, [αρχ. ἀπόλαυσις].
- απόλ(υ)κα**· απόλυσα, άφησα, ελευθέρωσα, αόρ. του ρ. *απουλνώ*.
- απόμνα**· απόμεινα, αόρ. του ρ. *απουμνήσκου*.
- απόξου**· επίρρ., από έξω, [από + όξου].
- απόπουτας**, ο· αποχωρητήριο, και *απόπατους*, [αρχ. ἀποπατῶ > μγν. ἀπόπατος].
- απόπυρους, -ρ(η), -ρου**· χρῆσ. για το φούρνο που, αφού πρώτα θερμάνθηκε, έχασε στη συνέχεια λίγο από την πύρα του, μτφ. ο οξύθυμος, επειδή και ο *απόπυρους φούρνος* είναι πολύ ζεστός, αλλ. *ξέπυρους, πόπυρους*, [από + πύρα].
- απόσκατα**, τα· η λ. χρῆσ. αντί για τη λ. σκατά όταν θέλουν να κακοχαρακτήρῃσουν κάτι με υπερβολές, π.χ. *κι έτσι(ι) σκατά κι αλλιώς απόσκατα* = και έτσι είναι χάλια η κατάσταση κι αν πάμε να την αλλάξουμε θα γίνει χειρότερα, [από + σκατό].
- απότστους, -τ(η), -του**· απότιστος, *χασλαμάς απότστους*, [στ. α + αρχ. ποτίζω].
- απού**· σύνδ., που, *στου δρόμου απού πήγῃνα*, δημ. τρ., [αρχ. ὄπου > μσν. πού].
- απού**· η πρόθ. από, *απού μικρό κι παλαβό...*, (πρμ. 35), [αρχ. ἀπό].
- απου**· η πρόθεση από ως πρώτο συνθ., π.χ. *απουγύρζμα*, [απού].
- απουβραδί**· επίρρ., αποβραδίζ, *απουβραδί μας ήρταν κουμπαραίοι*, [προθ. από + βράδυ (< αρχ. βραδύ) > αποβραδίζ].
- απουγίνουμι**· ρ., *απουγίνουμαν, -γίνκα*, απογίνομαι, [αρχ. ἀπογίνομαι].
- απουγύρζμα**, το· το *γύρζμα 2· τ' απουγυρίσματα* είναι το πρώτο τραπέζι μετά το γάμο, που γίνεται για το νιόπαντρο ζευγάρι από τη μάνα της νύφης σε οκτώ ή από το νούνο σε δεκαπέντε ημέρες, ενώ στο όργωμα είναι τα γυρίσματα με το αλέτρι στην άκρη του χωραφιού· *φτος δεν αφήν(ει) αζιουβγάρστου χουράφ(ι), τ' απουγυρίσματα στου δρόμου τα κάν(ει)*, [απουγυρίζου].
- απουγυρίζου**· ρ., για αρ. χρ. δεξ *γυρίζου*, κάνω το *απουγύρσμα*, *μάννα απουγυρίζ(ει) τ' θυγατέρα*, [απου- + γυρίζου].
- απουδέρνου**· ρ., γνωστός μόνο ο αόρ. *απόδιρα*, *τον απόδιρι του γαδούρ(ι)* = τον έριξε κάτω το γαϊδούρι, [αρχ. ἀποδέρω (= αποσπώ από το δέρμα)].
- απουθαρρός**, ο· απώλεια θάρρους, αποθάρρυνση, οριστική απόφαση για εγκατάλειψη προσπάθειας, *πήρι τον απουθαρρό τ' = έχασε το θάρρος του*, (Νιγρ.), [αρχ. ἀποθαρρύνομαι].
- απουθιρμίζου**· ρ., *απουθέρμιζα/απουθέρμιζα, απουθέρμισα/απουθέρμισα*, χαμηλώνω τη θερμοκρασία κάποιου ζεστού υλικού, ψύχω κάτι θερμό, κυρίως ζεστό νερό με την ανάμειξη κρύου, [απου- + αρχ. θερμαίνω].
- απουθμώ**· ρ., *απουθμούσα, απουθύμισα*, επιθυμώ, νοσταλγώ, *απουθύμισα του χουριό*, και *''ιπιθυμώ''*, [αρχ. ἐπιθυμῶ].
- απουκάθουμι**· ρ., *απουκάθουμαν, απόκατσα*, αποκάθομαι, κάθομαι περισσότερο από το κανονικό, κάθομαι μόνιμα, [απου- + κάθουμι].
- απουκάνου**· ρ., αόρ. *απόκανα*, κουράζομαι, [αρχ. ἀποκάνω].
- απουκάτ**· επίρρ., από κάτω, [απού- + κατ].
- απουκατνός, -νιά, -νό**· αυτός που βρίσκεται πιο κάτω, κατώτερος, υποδεέστερος, [απουκάτ].
- απουκείθι**· επίρρ., από εκείθε, τοπων. Τερπνής, [απου- + κείθι].
- απουκμάου, -ώ**· ρ., *απουκμούσα, -κοίμισα, -κμήθκα*, αποκοιμίζω, [απουκμούμι].

- απουκμίζον·** ρ., *απουκοίμιζα, -κοίμισα, -κμήθκα, αποκοιμίζω*, [από + αρχ. κοιμίζω].
- απουκμούμι·** ρ., παθ. του *απουκμάου*, [αρχ. ἀποκοιμάομαι].
- απουκόβου·** ρ., *απόκουβα, απόκουψα*, απογαλακτίζω, σταματώ το θηλασμό, *πα στον χρόνο τ' απόκουψα· δεν τον απουκόβιτι να δώσ(ει) θκο τ' πράμα* = δεν αποφασίζει να αποχωριστεί κάτι δικό του, [αρχ. ἀποκόπτω].
- απουλές·** λ. που χρησ. για σύνδεση στην αφήγηση, *απουλές Γιώργη έτσ(ι) γίνκαν τα πράματα*, αλλ. *πουλές, κιαπουλές, κιαπουσλές*, **[κιαπουλές > κι + απουλές].
- απουλιάνα, η·** κάθε ακαλλιέργητο ή εγκαταλειμμένο χωράφι, ανεξάρτητα από τοποθεσία ή αν έχει μέσα δέντρα, *απουλιάνα γίνκι τ' αμπέλι τ', τ' αφήκι ασκάλλτσου κι γίνκι απουλιάνα του καπνό τ'*, [αρχ. ἀπόλλυμι (=ερημώνω)].
- απουλίχνιζου·** ρ., *απουλίχνιζα, -σα, -σ(η)κα*, τελειώνω το λίχνισμα, ρίχνοντας από ψηλά με το κόσκινο τα σπυριά του σταριού, που χώρισαν από το λίχνισμα και το ντριμόνιασμα, για να φύγουν τα σούσαλα, [απου- + λιχνίζου].
- απουλίχνισμα, το·** η ενέργεια του απουλιχνίζου.
- απουλνάου, -ώ·** ρ., *απουλνούσα, απόλ(υ)κα/-λκα, απουλύθκα, απουλύω*, αφήνω κάτι ελεύθερο, λύνω, σχολάζω, βλαστάνω, *απόλκα του σκλι, απόλνα λίγου του κνάπ(ι) να πά(ει) ψηλά του παμπόρ(ι), του κλήμα απόλκι βλαστάρια, απόλ(υ)κι ικκλισιά*, πρ. *απόλνα, απουλνάτι, απόλκι, απουλύκτι, απουλθούς*, ως παθ. *απουλνιούμι, -έμι* = ελευθερώνομαι, ξαπολιέμαι, [αρχ. ἀπολύω].
- απουλνός, -τιά, -τό·** απολυτός, λυμένος, [απουλνάου].
- απουμνήσκου·** ρ., *απόμνησκα, απόμνα*, μένω, απομένω, υπολείπομαι, μένω με το στόμα ανοιχτό, περισσεύω, ξεμένω, μένω πίσω, *τ'ς τα είπα κι απόμνι, κάθι μέρα μας απομνήσκ(ει) καπνό, απόμνις πίζ· κι αυτόν του Γιώργη ούλου τον απομνήσκ(ει) του μάτ(ι)* = κι αυτός ο Γιώργος πάντα φθονεί, πάντα βασκαίνει, δεσ πρμ. 94, και πρμ. φρ. 80, [αρχ. ἀπομένω].
- απούζινους·** επιτ. της λ. *άζινους*, δεσ πρμ. φρ. 7. [*άζινους κια πούζινους > άζινους κια απούζινους*, δεσ *άζινους*].
- απουπαίρνου·** ρ., *απόπιρνα, απουπήρα*, μαλώνω, για φούρνο, ψήνω λίγο παραπάνω από το κανονικό, *τ' απουπήρι λίγου φούρνους του ψουμί*, [απου- + παίρνου].
- απουρίχνου·** ρ., για αρ. χρ. δεσ *ρίχνου*, αποβάλλω το έμβρυο, διακόπτω πρόωρα την κύηση, *απόριζι γίδα μας*, [απου- + ρίχνου].
- απουσεισκα·** ρ. τύπος παθ. αόρ. του αποσειώ (=διώχνω από πάνω μου, αποτινάζω), χρησ. με τη σημ. του σιχαίνομαι· *του απουσεισκα φτό του φαϊ* = το σιχάθηκα, δεν το θέλω πια αυτό το φαγητό, [αρχ. ἀποσειώ].
- απουσταμάρα, η·** κόπωση, απόσταμα, [αρχ. ἀφίσταμαι > μσν. ἀποστέκω > απόσταίνω].
- απουσώνου·** ρ., *απόσουνα, απόσουσα*, σώνω εντελώς, τελειώνω, *κι κείν(η) Γιώργινα δεν απουσών(ει) τα λόια τ'ς*, [απου- + μσν. σώνω].
- απουταύτου·** επίρρ., επίτηδες, γι' αυτόν το λόγο, *γι απουταύτου πήγαμι στ' αμπέλ(ι)*, **[δεσ *ιπιτατού*].
- απουτώρα·** επίρρ., πριν, πριν από λίγο, προηγουμένως, αλλ. *απουτώρας/ταπουτώρας/υπουτώρα*.
- απουφαίνουμι·** ρ., *απουφαίνουμαν, -φάνκα*, φαίνομαι, γίνομαι φανερός, *φτός έχ(ει) πουλνοί παράδισ κι δεν τον απουφαίνιτι άμα ζουδέψ(ει) λίγνοι*, [αρχ. αποφαίνω].

απουχέρ(ι)· επίρρ., βολικά, χειραψία, μ' ήρτι απουχέρ(ι) κι τουν ήφιρα βόλτα· πάρ' τις απουχέρ(ι), [απού- + χέρ(ι)].

απουχτάου· ρ., απουχτούσα, απόχτσα, αποχτώ, [αρχ. ἀποκτάομαι].

απουψ(ι)νός, -νή/-νιά, -νό· αποψινός, [απόψι].

απόψι· επίρρ., απόψε, σήμερα το βράδυ, αλλ. πόψι, [αρχ. φρ. ἀπ' ὄψέ].

άπραγους, -γ(η), -γου· ο αγενής, ο χωρίς τρόπους, άμαθος, αντίθετο της λ. *πραγμέ- νους*, άπραγου πιδί = αμάθητο παιδί, [στ. α + αρχ. πράσσω > μτγν. άπραγος].

Απρίλτς, ο· ο μήνας Απρίλιος.

απρίσπαστους, -τ(η), -του· απρόσεχτος, βρωμιάρης, [στ. α + αρχ. περισπάω > μτγν. άπερίσπαστος(=ο χωρίς ενοχλήσεις)].

απρόφταστους, -τ(η), -του· αυτός που δεν προφταίνεται, που δεν προλαβαίνεται σε τίποτα, [στ. α + αρχ. προφθάνω].

α ρα· κλητ. επιφ., *α ρα Γιώργη τι καντς*; [αρά].

άρα, η· χρησ. ως επιτ. της λ. κατάρα στη φρ. *άρα κι κατάρα*, [αρχ. άρα > άρα].

αρά· κλητ. επιφ., δεσ και *α ρα, αρέ, ρα*, [αρέ > αρά].

-άρα· μεγεθ. κατ., π.χ. βροχή > *βρουχάρα*.

αραβάν(ι), το· ραβάνι, ειδικό τρέξιμο του άλογου για άνετο καβάλημα, που το μά- θαινε από πουλάρι, αφού έδεναν τα πόδια του με ειδικούς ιμάντες, τα *κιουστέκια*, δεσ πρμ. 271, [προθετ. α + τουρ. rahvan].

αραβάν(ι)κου, το· το ζώο που ξέρει *αραβάν(ι)*, *αραβάν(ι)κου άλογου*, [αραβάν(ι)].

αράδα 1· επίρρ., χωρίς εξαίρεση, συνεχώς, *έσπαζι αράδα χουρίς ανάσα*, [αράδα 2].

αράδα 2, η· στίχος, σειρά, ρίγα, ράβδωση, *τά βανι όλα σ'ν αράδα*, υποκ. η *αραδού- δα*, [βεν. arada(=αλετριά)].

αράδζμα, το· περπάτημα, [αραδίζου].

αραδίζου· ρ., *αράδζα, αράδζα*, αραδίζω, περπατώ, *αράδζι αγλήγουρα-αγλήγουρα να προुकάνουμι*, *[αρχ. άραδέω(L.Sc. Ησύχ. άράδεται=κεκίνηται)].

αραδουτό, το· υφαντό *μισουμάλλινου* ή *καταμάλλινου*, με ρίγες χρωματιστές ή μονό- χρωμες, [αράδα 2].

αραθμκό, το· αυτό που έρχεται ύστερα από μεγάλη επιθυμία, *αραθμκό ήταν φτην πίτα*, [αραθυμώ].

αραθυμιά, η· επιθυμία, *να βγει αραθυμιά μ'*, [αραθυμώ].

αραθυμώ· ρ., γνωστό μόνο στους τύπους του αορ. *αραθύμσα/αραθύμσα*, π.χ. *αρα- θύμσα του χουριό* = πεθύμησα το χωριό· οι άλλοι χρ. σχημ. περιφρ., π.χ. *τώρα αρα- θύμσα μία πίτα*, δεσ και δημ. τρ. 8.1, [αρχ. άραθυμέω > άραθυμώ].

αραλάν· επιφ., άντε, άντε φύγε, [τουρ. aralanmak(=φεύγω, αφήνω)].

αραλίκ(ι), το· άραγμα, καθησιό, ανάπαυση, τεμπέλιασμα, [1. τουρ. aralik, ** 2. αρχ. άράσσω > άραγμα + -λίκ(ι)].

αραμπάς, ο· τετράτροχη άμαξα, που συρόταν μόνο από βόδια· στους πρώτους αρα- μπάδες οι ρόδες δεν είχαν σιδερένιο στεφάνι στην περιφέρεια των τροχών, [τουρ. araba].

αραμπούδ(ι), το· κάθε παιχνίδι που συρόταν ή κινιόταν από μόνο του με κατάλληλο τύλιγμα ενός λάστιχου και ανεξάρτητα από το αν είχε ρόδες ή όχι· δεσ *ντροκου- λιάκ(ι)*, το παρόμοιο αρχ. παιχν. άμαξις και π., [αραμπάς].

αραμπούμπλιακου, το· είδος καπέλου, η ρεμπούμπλικα, [ιταλ. republica].

- αραμπούσ(ι)**, το· γραμμή για σβήσιμο, χρησ. και μτφ., *τράβηξα ένα αραμπούσ(ι) κι ξιγάσκαν όλα*, **[τουρ. aga(=σταματώ) + βοξ(=καθαρίζω)].
- αράντσους, -τ(η), -του**· αράντιστος, επίρρ. *αράντσα*, [αρχ. ῥαίνω > στερ. α + μτγν. ῥαντίζω].
- αράπ(η) τιντζιρί**· πολύ μελαχρινός, κατάμαυρος, ποικιλία σύκων με έντονα μαύρο χρώμα, αλλ. *αράπ(η) πιντζιρί*, [αρχ. Ἄραψ + τουρ.tencere (=μαύρος τέντζερης)].
- αράπκου**, το· αράπικο, στα παιχνίδια ήταν είδος τριπλού άλματος, δεξ *αμπήδμα*, [αρχ. Ἄραψ > αράπης > αράπικο].
- αράπ'σσα**, η· η αράπισσα, η αραπίνα, η έντονα μελαχρινή, η *αράψα*, δεξ δ.δ. 3. α', [αρχ. Ἄραψ > τουρ. Agar > αράπης > αράπισσα].
- αραρής**, ο· ανόητος, χαζός, δεξ *ταραριάς*, **[ταραριάς (> του ταραριά > του ταραρή > τ' ταραρή) > τ' αραρή > αραρής].
- αραρούτ(ι)**, το· αλεύρι για κρέμες μωρών, [αγγλ. arrow-root, τουρ. ararot].
- άρας, -άρα**· μεγεθ. κατ., π.χ. *Στέλιους > Στιλάρας, μπουγάζ(ι) > μπουγαζάρα*.
- αράς, -ρού/-αρίνα**· μεγεθ. κατ., π.χ. *μπαμπαράς, βουζαρού, κουρτσαρίνα*.
- αρατίζουμι**· ρ., *αρατίζουμαν, αρατίσ(η)κα*, αρατίζομαι, εξαφανίζομαι, *πού αρατίσ(η)κι κι δε φαίνιτι τόσις μέρις*; πρ. *αράτσι, αρατιστούς*, [αρχ. ἄρατος > ἄρατος].
- άραχνους, -ν(η), -νου**· άραχνος, σκοτεινός, *μαύρους κι άραχνους* = πολύ δυστυχησμένος, [αρχ. ἄραχνη].
- αράψα**, η· η αραπίνα, η αράπα, η αράπισσα, η μελαχρινή γυναίκα, αλλ. *αράπ'σσα*, [αρχ. Ἄραψ].
- αρβανίτικους, -κ(η)/-κια, -κου**· αρβανίτικος, [αλβ. arbena > μσν. Ἄρβανίτης].
- άργάζμα**, το· έλαφρός θυμός, το αποτέλεσμα του *αργάζου*.
- αργάζου**· ρ., *άργαζα, άργασα*, τσατίζομαι, θυμώνω ελαφρώς με τα πειράγματα, [αρχ. ὄργάζω > αργάζω].
- αργαλειός**, ο· 1. ο κ. αργαλειός, πληθ. και τα *αργαλειά*, μτφ. μπλέξιμο, *γίνκαμι αργαλειός*, 2. παιχνίδι-κατασκευή, απομίμηση σε μικρογραφία του πραγματικού αργαλειού, 3. Ένα από τα σχήματα σε παιχνίδι με μετασχηματισμούς μιας θηλειάς. Οι παραλλαγές του, ανάλογα με το σχήμα που έπαιρνε η κλωστή, ήταν τα παιχνίδια *βάρκα, μπακλαβάς, πόρτα, πουταμός, πριγιόν(ι), σαΐτα, σαμάρ(ι), σαμόπτα, σαραγλί, σταυρός, ψαρούδ(ι)*, [αρχ. ἔργαλειον].
- αργαλίσιους, -σια, -σιου**· αυτός που υφάνθηκε σε σπιτικό ή βιοτεχνικό *αργαλειό*, *αργαλίσιου μα ντίλ(ι)*, [αργαλειός + -ίσιους].
- αργάου, -ώ**· ρ., *αργούσα, άργησα/άργ(η)σα/άργιασα*, αργώ, καθυστερώ, *μην αργάς, πάμι* = μην αργείς, πηγαίνουμε, *τι άργιασες ώσπου να βγεις*, (Ν.Π.γ' τρ. 116.1), [αρχ. ἄργω].
- άργητα**, τα· αργοπορία, [αργάου].
- αργιά**· δεξ *αριά*.
- αργολάβησε**· λανθασμένη καταγραφή στα δημ. τρ. της λ. *αργολάλησε*, [αργουλαλώ].
- αργουλαλώ**· ρ., *αργουλαλούσα, -λάλησα*, φωνάζω αργά-αργά, *κι ανέβα στο πηγάδι κι αργουλάλησι*, (Ν.Π.γ' τρ. 633.6), [αργά (<αρχ. αργός) + λαλώ (<αρχ. λαλέω)].
- αρδίν(ι)**, το· το πλάτος του σταροχώραφου που κάλυπταν όπως προχωρούσαν οι θεριστάδες, που αν ήταν πολλοί μπορούσαν να κάνουν όλο το χωράφι ένα *αρδίν(ι)*, **[τουρ. art(=τέλος) > ard- > ardina(=αδιάκοπα), λατ. ordo > γεν. ordinis(=τάξις,

- στοίχος)].
- αρδινιά**, η· το *αρδίν(ι)*, μια *αρδινιά* κι *μπίτσαμι*, [*αρδίν(ι)*].
- αρέ**· κλητ. επιφ. για άνδρες, βρε, δεσ *μαρή*, *αρά*, *ρα*, [αρχ. μωρῶς > μωρέ > ωρέ].
- αρέζου**· ρ., *άριζα*, *άρισα*, *αρέσ(η)κα*, αρέσω, δε μ' *αρέζ(ει) Νίνα*, *αρέζουμι* = αρέσω, νοστιμεύομαι, *τόρα αρέζουμι λίγα σταφύλια*, [αρχ. ἄρέσκω].
- αρέλ(ι)**· κατ. υποκ., δεσ και *-ρέλ(ι)*, *-έλ(ι)*.
- αρεύου**· ρ., *άριβα*, *άριψα*, αραιώνω, αριεύω, [αρχ. ἄραιω̄].
- αρεύουμι**· ρ., *αρεύουμαν*, *αρέφκα/ρέφκα*, ρεύομαι, βγάζω από το στόμα αέρια, δεσ και *ρεύουμι*, [αρχ. ἐρεύγομαι].
- άρ(η)ς/-άρς**, **-άρου/-αρού**, **-άρκου**· -άρης, και *-ούρς*, κατ. που σημ. ιδιότητα, επάγγελμα, προέλευση, ηλικία, π.χ. *στρικλιάρ(η)ς*, *γυλαδάρς*, *βρουμιάρου*, *βρουμιαρού*.
- αρθούνια**, τα· ρουθούνια, [αρχ. ῥώθων].
- αρθώ**, **αρτώ**· τύποι του ρ. *έρχουμι*, *άμα σ(ι) αρτώ* και *θα σι δείζου*.
- άρ(ι)**· -άρι, -άριον, κατ. ουδετέρων, π.χ. *λισγκάρ(ι)*.
- αριά**· {-ριά}, κατ. θηλ. ή επιρρ., π.χ. *σαλματαριά*, *μισαριά*.
- αρία**· μεγεθ. κατ. θηλ. ή επιρρ., π.χ. *ζυπουλταρία*.
- αριά**· {-ριά}/{-ργιά}, επιρρ., αραιά, *έβαναμι αριά τ'ς ρίζις*, [αρχ. ἄραιός].
- αριάκους**, **-αριάκα**· μεγεθ. κατ., *βόδ(ι) > βόδαρους > βουδαριάκους*, *βούζα > βουζαρίκα > βουζαριάκα*, [-αρους > -αριάκους].
- αριάν(η)**, η· {-ριά-}/{ργιά-}, ότι απόμενε από το γάλα μετά από την αφαίρεση του βούτυρου, αλλά και το πολύ αραιωμένο γιαούρτι με νερό, που ήταν σαν *αριάν(η)*, [τουρ. ayran, ** *αριά*].
- αρίδα**, η· χειροκίνητο τρυπάνι, αρτεσιανό πηγάδι, επειδή ανοίγονταν με γεωτρύπανο που είχε σχήμα τρυπανιού, μτφ. το πόδι, πατημασιά, (προσφ.), *έβανα μια αρίδα* *στου χουράφ(ι)*, *άπλουσα τ'ν αρίδα μ'*, [αρχ. ἄρις].
- αρίκους**· κατ. μεγεθ., π.χ. *φιδαρίκους*, *λαγαρίκους*.
- αρίλα**, η· ντουλάπα, (προσφ.), **[τουρ. arilamak(=γίνομαι καθαρός)].
- άριμα 1**, το· αραιώμα, *άριμα θέλ(ει) του σάμ(ι)*, [*αρεύου*].
- άριμα 2**, το· ρέψιμο, *έφαγι έφαγι* και *τόρα ούλου άριμα είναι*, [*αρεύουμι*].
- αρίσ(ι)**, το· ο ρυμός του *αραμπά*, το ξύλο δίπλα στο οποίο ζεύονταν τα βόδια σε αραμπά ή αλέτρι, αλλ. *σταβάρ(ι)*, [τουρ. arıs(=ιστός)].
- αρκανί**· λ. γνωστή στη φρ. *άντι αρκανί* = άντε φύγε, [τουρ. arka(=πίσω) + -nin(=του/της)].
- αρκάς**, ο· δεμάτι τυλιγμένου ξερου χόρτου, πληθ. *αρκάδης*, μτφ. *αρκάδης-αρκάδης* *τα λέ(ει)* = ο λόγος κάποιου δεν έχει συνεχή ροή, δεσ και πρμ. φρ. 148, [τουρ. arka].
- αρκουδαροί**, οι· οι αρκουδιάρηδες, μτφ. οι αγροίκοι, αλλ. *αρκουδάρδης*.
- αρκουδίζου**· ρ., *αρκούδζα*, *-δσα*, περπατώ με τα τέσσερα, λέγεται κυρίως για βρέφη, δεσ πρμ. 26, αλλ. *αρκουδάου*, [αρχ. ἄρκτος > αρκούδα].
- αρκουδούδ(ι)**, το· το παιδί τη αρκούδας, αρκουδάκι, [δεσ *αρκουδίζου*].
- αρκουδουπόρναρου**, το· αρκουδοπούρναρο, είδος δασικού δέντρου με κόκκινους καρπούς, Πληξ ο οξύφυλλος, κ. ου, [αρχ. ἄρκτος > αρκούδα + *πουρνάρ(ι)*].
- άρκους**, **-άρκ(η)**, **-άρκου**· κατ. που δηλώνει ιδιότητα σχετική με το θέμα, π.χ. *σπιτάρκου φίδ(ι)*.
- αρμένιασμα**, το· το αποτέλεσμα του *αρμινιάζου*.

- αρμένκου**, το· αρμενικό, στη Νιγρ. το φ. *καλόγιρους*, αλλ. *αρμένους*, [*Αρμένους*, στην αρχ. ελλ. *ἀρμένιον* = το ζωηρό κόκκινο χρώμα, δεσ και *τουρκίτικους*].
- Αρμένους, -ντσα**· Αρμένιος, -νισσα, πληθ. *Αρμιναίοι, Αρμέντις*, [*Αρμένης*].
- αρμιά**, η· {-ιά}, λάχανο διατηρημένο σε άλμη από νερό, αλάτι, λεμόνια, κληματόβεργες και ρεβίθια ή κριθάρι, [αρχ. *ἄλμη* > *άρμη*].
- αρμινιάζου**· ρ., αόρ. *αρμένιασα*, ως *λεχώνα παθαίνω εκλαμψία*, ουσ. το *αρμένιασμα*, τ'ς *πρώτις μέρις δε σ(η)κόνουντι λιχώνις για να μην αρμινιάσουν*, [*Αρμινους*].
- Αρμινους**, ο· το δαιμόνιο που κατά τις λαϊκές δοξασίες προκαλούσε στις λεχώνες το *αρμένιασμα*· «*φουβάσι των Αρμινους*»· ρωτούσε η μαμή τη λεχώνα τρεις φορές κι αυτή για να γλιτώσει το *αρμένιασμα* απαντούσε «*όχ(ι)*», [*Αρμένηδες*, δεσ Ε.Ελ.].
- αρμιζιά**, η· αρμεζιά, ένα άρμεγμα του κοπαδιού ή του ζώου, *τέσσιρις ουκάδισ τ'ν αρμιζιά παίρνου*, [αρχ. *ἄμέλγω* > *αρμέγω*].
- άρμιχ(η), -του**· ανάρμεχτη, θηλυκό ζώο που δεν αρμέχτηκε, [στ. α + *αρμέγω*(δεσ *αρμιζιά*)].
- αρμουζούμ(ι)**, το· η άλμη της *αρμιάς*.
- αρμουλογάου**· ρ., -*λουγούσα*, -*λό(η)σα*/ -*λόγσα*, αρμολογώ, συναρμολογώ, [αρχ. *ἄρμυδς* + *-λουγάου*].
- αρμύρα**, η· η αρμυρή γεύση, τόπος που έχει αλάτι και δεν κάνει παραγωγή, [αρχ. *ἄλμυρδς* > μσν. *ἄρμυρδς*].
- αρμυρή πλατάνα**, η· παιχν. ετοιμότητας, στο οποίο η μάνα προσπαθούσε να φυλάξει το ταίρι της από τα χυπήματα της υπόλοιπης ομάδας, ήταν η αρχ. *χυτρίνδα*, [αρχ. *ἄλμυρδς* > μσν. *ἄρμυρδς* + *πλατάνα*].
- αρμυρίζου**· ρ., *αρμύρζα*, -*ρσα*, *ρίσ(η)κα*, γεύομαι κάτι αρμυρό, *φέρει λίγου ψάρ(ι) ν' αρμυρίσου*, (εννοεί παστωμένο ψάρι), είμαι αρμυρός, *βάνι λίγου ἄλας ν' αρμυρίσει του φαῖ*, [αρχ. *ἄλμυρζίω*].
- αρναούτς**, ο· αρναούτης, άξεστος, ξεροκέφαλος, επ. *αρναούτκου*, -*κ(η)*, -*κου*, π.χ. *αρναούτκου κιφάλ(ι)*, [Λ.Ηπ. ελλ. *Ἄρβανίτης* > τουρ. *arnaut* > *αρναούτης*].
- αρνίθα**, η· η κότα, αλλ. το *αρνίθ(ι)*, επ. *αρνιθίτικους*, -*κ(η)*, -*κου*, παράγ. *αρνιθουσκάλτζμα*, *αρνιθόψειρα*, [αρχ. *ὄρνις*].
- αρνιθώνας**, ο· ορνιθώνας, [αρχ. *ὄρνιθών*].
- άρουμα**· κατ. ουσ. που παράγονται από ρ. σε -*ρώνου*, π.χ. *ζαπλάρουμα*.
- αρου**, -**άρα**· -αρος, μεγεθ. κατ., π.χ. *πάπαρους*, *τόφαρους*, *βόδαρους*, *κουρτσάρα*.
- αρπάχου**· ρ., *άρπαχνα*, *άρπαξα*, -*χ(η)κα*/-*χκα*, αρπάζω, πιάνω, δε μ' *αρπάχ(ει) ὕπνου* μι *αυτήν τ' χαρχάρα τ'*, *αρπάχουμι στον κανγά*, αλλ. *αρπάζου*, δεσ λ.γ. 11, [αρχ. *ἄρπάζω*].
- αρπαχτιάρ(η)ς, -ρου, -ρκου**· αυτός που συνηθίζει να αρπάζει, *άρπαγας*, [*αρπάχου*].
- αρραβουνιασ(ι)κός, -κιά**· αρραβουνιαστικός, αλλ. *αρραβουνιάρς*, [αρχ. *ἄρραβών*].
- αρρουστάου**· ρ., *αρρουστούσα*, *αρρώσσσα/αρρώχτσα*, αρρωσταίνω, [αρχ. *ἄρρωστῶ*].
- αρρουστιά**, η· {-στιά}, αρρώστια, *δίχους πόνου κι αρρουστιά*, δεσ Ν.Π.γ' τρ. 458.0, [*αρρώστια*].
- αρρουστιάρς, -ρου, -ρκου**· {-ιά-}, αρρωστιάρης, [αρχ. *ἄρρωστος*].
- αρρουστικό**, το· φαγώσιμο δώρο που πήγαιναν σε άρρωστο, [*αρρουστάου*].
- αρρώστια**, η· είδος εντόμου, αλλ. *θήρμη*, *θιρμασιά*, [αρχ. *ἄρρωστιά*].
- άρς**· δεσ -*άρ(η)ς*.

άρτζι-μπούρτζι· έλλειψη τάξης, ασυνάρτητα λόγια, *άρτζι μπούρτζι κι λουλάς*, [από την αρμ. λ. αρτσιβούριον(> αρτσιβούρτσι), που σημ. εβδομάδα νηστείας για τους Αρμένιους, η οποία συμπίπτει με την πρώτη εβδομάδα της αποκριάς των ορθόδοξων, στην οποία οι ορθόδοξοι δεν νηστεύουν· μτφ. η πλήρης αναρχία, η ασύδοτη ελευθερία].

άρτηκας, ο· αλλ. ο *νάρτηκας*.

αρτιρμάς, ο· περίσσευμα, ευχέρεια· για ζώο, το πάτημα του πισινού ποδιού μπροστά από το ίχνος του μπροστινού, *φτο του γαδούρ(ι) έχ(ει) καλόν αρτιρμά* = ... πατά το πισινό πόδι του πολύ πιο μπροστά από την πατημασιά του μπροστινού, είναι δηλαδή γερό ζώο, [τουρ. artirma(=αύξηση, διόγκωση, πλειοδοσία)].

αρτιρνάου· ρ., γνωστό μόνο σε μερικούς τύπους, όπως *αρτιρνά(ει)*, *αρτιρνούσι*, *αρτίρα*, *αρτιρίστι*, με αντιστοιχες σημ. περισσεύει, περίσευε, πλειοδότησε(πρ.), πλειοδοτήστε· *αρτιρνά(ει) τίπουτα κι για μένα*; = περισσεύει τίποτε για μένα; *αρτιρίστι του κι πάρτι του*, **[αρχ. ἄρτύω > τουρ. artirmaκ (=αυξάνω, διογκώνω, πλειοδοτώ)].

αρτουμάντιλου, το· ειδικό μαντίλι για το πανέρι στο οποίο έβαζαν τις *λειτουργιές* ή τα *κλικούδια* που πήγαιναν στην εκκλησία, [αρχ. ἄρτος + *μαντίλ(ι)*].

αρτύνουμι· ρ., *αρτύνουμαν*, *αρτύθκα*, χαλώ τη νηστεία, αρταίνομαι, [αρχ. ἄρτύω].

αρτσιάκ(ι), το· μεταλλικό δαχτυλίδι προσαρμοσμένο σταθερά στο *αζόν(ι)* του κάρου, το οποίο καθόριζε το τέρμα της διαδρομής της *πουρειάς* πάνω στο *αζόν(ι)*, **[τουρ. arz(=πλάτος, χαλαρότητα)].

αρός, αριά, -ύ·{-ιά}/{-γιά}, αραϊός, *τα αριά κρουμίδια χοντραίνουν*, [αρχ. ἄραϊός].

αρχέου· ρ., *ἀρχιβα*, *ἀρχισα/ἀρχισα*, κάνω αρχή, αρχινώ, αρχίζω, [αρχ. ἄρχω].

αρχινάου, -ώ· ρ., *αρχινούσα*, *αρχίντσα/χίρσα*, αρχίζω, κάνω αρχή, *αρχίντσι του πανηγύρ(ι)*, δεσ πρμ. 354, αλλ. *αρχινίζου*, *αρχέου*, [μσν. ἀρχινῶ].

αρχινίζου· ρ., *αρχίντζα*, *αρχίντσα*, αρχίζω, δεσ *αρχινάου*, [αρχ. ἀρχή > μσν. ἀρχίζω].

αρχινίτσ(ι), το· η αρχή, το αρχίνισμα, η λ. χρησ. ως υποκορ. στα παραμύθια, δεσ *μισίτσ(ι)*, *μπιτίτσ(ι)*, [*αρχινίζου* + *-ίτσ(ι)*].

αρχίντζμα, το· αρχίνισμα, έναρξη, [*αρχινίζου*].

αρχίντσους, -τ(η), -του· αυτός που δεν άρχισε ακόμα, **[στ. α + *αρχινίζου*].

αρχουνιός, ο· νέος άρχοντας, *έν' αρχουνιός κι αρχόντισσα τη σκάλα π' ανιβαίνουν*, (Ν.Π.γ' τρ. 591.0), [αρχ. ἄρχων > ἄρχους (σε τρ. της Νικόκλειας) + νιος].

αρχουνταίνου· ρ., *αρχόντινα*, *αρχόντιψα/αρχόντινα*, αρχοντεύω, γίνομαι άρχοντας, πλούσιος, *πότι αρχόντινις κυρά μ'*; [αρχ. ἄρχων > άρχοντας + κ. κατ. -αίνω].

-αρώνου· ρημ. κατ., π.χ. *ζαπλάρώνου*, [-άρω + -ώνω].

ασάιστους, -τ(η), -του· αυτός που λέει ό,τι να 'ναι, αυτός που (*παραμαζεύει*) τους άλλους, **[στ. α + αρχ. σιγάζω > ασίγαστος].

ασαμόραστου, το· λ. που χρησ. για το αρρωστιάρικο καρπούζι, το οποίο ενώ κοβόταν για ώριμο με βάση τον ήχο που έδινε στο χτύπημα με το μεσαίο δάχτυλο, είχε μαύρα *σπόρια* και άσπρη *ψίχα*, όπως τα άγουρα, μτφ. χρησ. και στα τρία γένη με τη σημ. του αρρωστιάρη, [αρχ. δωρ. ἄσαμος(=άσημος, ο χωρίς σήμα) + αρχ. ῥάσσω (=χτυπώ), σε ελ. απόδοση αυτό που με το χτύπημα δε δίνει έγκυρο σήμα].

ασ(η)μένιους, -νια, -νιου· ασημένιος, [αρχ. ἄσημος ἄργυρος].

ασημόχωμα/ασημόχουμα· άσπρο χώμα για το *πάτουμα* ή για άλλες χρήσεις, δεσ

- λεξ. *Μπλος*· κι *έπισι τ' ασημόχωμα*, 'σημόχωμα πατόχωμα, (Ν.Π.γ' τρ. 673.0), αλλ. *ασπρόχωμα*, [ασήμι (<αρχ. ἄσημος ἄργυρος) + αρχ. χῶμα].
- ασικιρέ**· επίρρ., τζάμπα, άδικα, φτος πάει ασικιρέ, [1. **τουρ. asi(=χάρη, κέρδος) + kir (=συκοφαντία), 2. (Π.Κ.) τουρ. askâre].
- ασιτιλίν(η)**, η· ασετιλίνη, παιχνίδι με την εκκρηκτική δύναμη της ασετιλίνης, [γαλλ. acetyline].
- ασκαίνουμι**· ρ., *ασκαίνουμαν*, *ασχάθκα*, και *ασχαίνουμι*, *σιχαίνουμαι*, [αρχ. σικχός > μτγν. σι(κ)χαίνουμαι].
- ασκάλουτους, -τ(η), -του**· άπιαστος, αμπάλωτος, [στ. α + *σκαλώνου*].
- ασκέλ(ι)**, το· σκέλι, σκέλος, [αρχ. σκέλος].
- ασκήτ(ι)**, το· η σκήτη, το ασκηταριό, *σέφκαμι στ' ασκήτ(ι) τ'ς Παναγίας*, [αρχ. άσκητής].
- ασκουλσούν**· μπράβο, εύγε, [τουρ. askolsun].
- ασλάν(ι)**, το· ζωνρό παιδί, [τουρ. aslan(=λιοντάρι)].
- ασλαντώ**· ρ., στη Νιγρ. το *τασλαντάου*.
- ασλάτζμα**, το· η ενέργεια του *ασλαντώ*.
- ασμάκ(ι)**, το· δεξ *αζμάκ(ι)*.
- ασουβάτιστους, -τ(η), -του**· ασοβάτιστος, [στ. α + *σουβάς*].
- άσους**, ο· άσος, πληθ. *ασαίοι*, [λατ. as > βεν. asso > άσος].
- άσουτους, -τ(η), -του**· ατέλειωτος, [στ. α + *σώνου*].
- ας όψιτι**· ας όψεται, ας τα βλέπει όπως τα έκανε, [φρ. άς όψεται].
- ασπραγάκαθου**, το· φ. με τριπλά αγκάθια σαν πυραμίδα, κ. ζάνθιο, [*άσπρους* + αγκάθι (<αρχ. άκάνθιον)].
- ασπρόγα**, η· το χόμα με άσπρο χρώμα, το ασπρόχωμα, δεξ, *Μπλος*, [*άσπρους* + αρχ. δωρ. γᾶ].
- ασπρόκουλους**, ο· μικρό πουλί με άσπρο χρώμα στο πίσω μέρος του, αλλ. *ασπρουκουλίτς*.
- ασπρουκέντ(ι)**, το· ασπροκέντημα, κέντημα σε άσπρο πανί με άσπρη κλωστή, με κοψίματα ή όχι, [*άσπρους* + *κιντώ*].
- άσπρους, -ρ(η), -ρου**· άσπρος, [λατ. asper(=τραχύς) > μτγν. ἄσπρος].
- ασπρουσ(υ)κιά**, η· συκιά που κάνει άσπρα σύκα, υβρ. γυναίκα ζανθή και ρυτιδωμένη, [*άσπρους* + *σ(υ)κιά*].
- άσπρου σ(υ)κώτ(ι)**, το· το πνευμόνι.
- ασπρουφόκαλου**, το· σκούπα για αυλές, φτιαγμένη με άσπρα χόρτα, τα *σταυρούδια*, [*άσπρους* + *φουκάλ(ι)*].
- ασπρουχόρταρου**, το· αγριόχορτο της οικ. χειλανθών ή λαμπιατών, ο ύσσωπος, (*Hyisorus L., Εικονογραφημένον Βοτανικόν-Φυτολογικόν Λεξικόν, Δημητρίου Σ. Καββάδα, Τόμος Η', Αθήνα 1956*), [*άσπρους* + *χουρτάρ(ι)*].
- ασπρόχωμα**· άσπρο χόμα, το *ασημόχωμα*, [*άσπρους* + αρχ. χῶμα].
- αστάρ(ι)**, το· η φόδρα στα ρούχα, η εσωτερική πλευρά από το πάπλωμα, πάνω στην οποία περνούσε το σεντόνι· το υφαντό στον αργαλειό που είχε αραιά ύφανση, σε αντιδιαστολή με το *πανί*, αλλ. *διαβουλουπάν(ι)*, [αρχ. ίστάριον > τουρ. astar].
- αστούλτσους, -τ(η), -του**· {α-στούλτσ-τους}, αστόλιστος, [στ. α + αρχ. στολίζω].
- αστουχάου, αστουχνάου**· ρ., *αστουχούσα/-χνούσα*, *αστόησα/αστόχσα*, *-χίς(η)κα /-χή-*

- θακα*, παθ. μέλλ. *θα -χτώ/-χθώ*, *ξεχνώ*, αλλ. *ζιαστουχάου/-χνάου*, [αρχ. *ἄστοχος*].
αστουχμένους, -ν(η), -νου· αυτός που ξεχνάει εύκολα, [*αστουχάου*].
αστράγγιστους, -τ(η), -του· αστράγγιστος, [στ. α + *στραγγίζου*].
αστράκ(ι), το· είδος σχεδίου στα *καλλιγραφένια* υφαντά, [αρχ. *ἄστρον*].
αστράφτου· ρ., για αρ. χρ. και σημ. δεξ *στράφτου*, του *άστραψα του ουντούδ(ι)*.
αστριχιά, η· η προεξοχή της στέγης από τον τοίχο, γείσο της στέγης, [αρχ. *δοστρακον* (= κομμάτι από κεραμίδι)].
άστρου, το· άστρο, *παμπόρ(ι)* που έμοιαζε με άστρο, [αρχ. *ἄστρον*].
ασ(υ)λλό(ι)στους, -τ(η), -του· ασυλλόγιστος, επίρρ. *ασ(υ)λό(ι)στα*, αλλ. *ξισυλλόιαστους*, [αρχ. *ἄσυλλόγιστος*].
ασ(υ)μμάζουχτους, -τ(η), -του· ασυμμάζευτος, ατακτοποιήτος, κακότροπος, επίρρ. *ασ(υ)μμάζουχτα*, αλλ. *ασ(υ)μμάζιφτους*, [στ. α + *σ(υ)μμάζώνου*].
ασυμπάθστους, -τ(η), -του· ασυμπάθιστος, [στ. α + αρχ. *συμπαθέω*].
ασ(υ)νόρστους, -τ(η), -του· ξεσυνέριστος, αυτός που δεν είναι να τον συνερίζειται κάποιος, που δε *σ(υ)νουρίζ(ει)* και δε φροντίζει τον εαυτό του στο ντύσιμο, στο φαΐ κλπ., [στ. α + *σ(υ)νουρίζου*].
ασυνταύλιστους, -τ(η), -του· ασυνδαύλιστος, αυτός που δεν δέχτηκε την ενέργεια του *συνταυλίζου*, *απόμνι ασυνταύλιστους φούρνους*, [στ. α + *συνταυλίζου*].
ασφάλεια, η· είδος καρφίτσας με κούμπωμα, παραμάνα, [αρχ. *ἄσφάλεια*].
ασφάλτστους, -τ(η), -του· {-σφάλτσ-τους}, ασφάλιστος, ανοιχτός, *αφήκισ την πόρτα ασφάλτσ(η)*, [στ. α + *σφαλνώ*].
ασχάινουμι· ρ., *σιχαίνομαι*, δεξ *ασκαίνουμι*.
-ατάς, -ατού, -ατάθκου· μεγεθ. κατ., π.χ. *αλουγατάς*.
ατζιλές, ο· αναγκαίος, ανάγκη, απαραίτητος, *ε! ατζιλές ήταν να γέν(ει) κι αυτό; = ε! ήταν ανάγκη να γίνει κι αυτό; [τουρ. acil(=κατεπεύγων, έκτακτος)]*.
άτζ(ι)μπα· επίρρ. *άραγε, άτζ(ι)μπα θα ρτει; [τουρ. acaba(=άραγε)]*.
άτ(ι), το· άλογο, ζωηρό άλογο, μτφ. το ζωηρό παιδί, ο ατίθασος άνθρωπος, [τουρ. *at(=άλογο)*].
άτ(ι)-παζάρ(ι), το· το μέρος στο παζάρι των Σερρών, όπου γίνονταν οι αγοροπωλησίες ζώων, [*άτ(ι) + παζάρ(ι)*].
ατματζιάς, ο· το γεράκι, αλλ. *ακματζιάς*, [τουρ. *akmaca* (= είδος γερακιού)].
άτους· δεξ γιάτους.
-ατους· -άτος, π.χ. *ουριζάτους*, [λατ. *-atus* > -άτος].
ατσάκστους, -τ(η), -του· άσπαστος, αυτός που δε σπάζει, ατσάκιστος, [στ. α + *τσακίζου*].
Αυγουστιάτς, ο· ο μήνας Αύγουστος.
αυλάκ(ι), το· εκτός της κ. σημ. και το κεραμίδι της στέγης με το κοίλο προς τα πάνω, [αρχ. *αὔλαξ* > μγν. *αὔλάκιον*].
αυλακιάζου· ρ., *αυλάκιαζα, αυλάκιασα*, ανοίγω την πρώτη αυλακιά στο χωράφι, κάνω τη δουλειά του *αυλακτσή στ' φυτεία*, [*αυλάκ(ι)* > αυλακιά + *-ιάζου*].
αυλακτσής, ο· αυτός που έκανε τα αυλάκια για τα φυτά του καπνού στη *φυτεία*, πολλαπλό σκαλιστήρι για τα αυλάκια της *φυτείας*, [*αυλάκ(ι)* + *-τσής*].
αυλίζουμι· ρ., παρ. *αυλίζουμαν*, συνορεύω στην αυλή με κάποιον άλλον, *αυλίζουμαν μι τουν Παναή*, [αρχ. *αυλή*].

- αυλόγυρος**, ο· αυλόγυρος, όλη η αυλή, αλλ. *αυλόγυρους*, *πάτι στον αυλόγυρο να παίξει*, [αρχ. αυλή + μτγν. γυρός].
- αυτήν**· αυτή, *αυτήν δε ξέρ(ει) τι λέ(ει)*, [αρχ. αυτός].
- αυτνοί**· αυτοί, αλλ. *αφνοί*, [αρχ. αυτός > αυτοί + -νοί].
- αυτός**· λέγονταν ο σύζυγος από τη σύζυγο, όχι όμως ως αγενής αναφορά, [αρχ. αυτός, Όμηρος β. 137, γ. 301].
- αφαλός**, ο· η κ. σημασία, μικρό κοίλωμα του εδάφους, όπου λιμνάζουν νερά, υποκ., για τα νεογέννητα, *το αφαλούδ(ι)*, [αρχ. όμφαλός].
- αφανίζου**· ρ., *αφάνζα/-ντζα*, *αφάνσα/-ντσα*, *αφανίσ(η)κα*, αφανίζω, ως παθ. *αφανίζουμι* = κουράζομαι, κάνω κάτι αδιάκοπα, *αφανίσ(η)κι να τρώει*, *αφανίσ(η)κα σ' δλεια*, [αρχ. άφανίζω].
- άφανους**, -ν(η), -νου· άφαντος, [στ. α + αρχ. φαίνομαι].
- αφάουτους**, -τ(η), -του· αφάγωγος, νηστικός, αυτός που δεν έφαγε, αλλ. *αφάγουτους*, *είμι αφάουτους*, [στ. α + έφαα].
- αφηλουγηθώ**, να· ρ. τύπος γνωστός από τα δημ. τρ., να διηγηθώ, *να κάτσουν να σας αφηλουγηθώ της ξενιτιάς τα πάθια*, (Ν.Π.γ' τρ. 262.6), [συμφ. των ρ. αφηγούμαι, απολογούμαι].
- αφήνου**· ρ., *άφηνα/άφνα*, *άφησα/άφσα/αφήκα/άφκα/φήκα*, *αφήθκα/αφέθκα*, αφήνω, πρ. *άφηνι/άφνι*, *άφσι/άφκι/άσι*, *αφήντι*, *αφσήτι/αφήκτι/αφκήτι*, *αφθούς*, *άφκι του κασύν(ι)*, *άφτου* = άφησέ το, δεξ δημ. τρ. 8.2, πρμ. φρ. 46 και 190, [αρχ. άφήνιμι].
- αφίθκου**, -κ(η), -κου· λεπτός, αδύνατος, άσαρκος, *φτο του καπνό έχ(ει) αφίθκου φύλλου σα τσιγαρόχαρτου*, δεξ και *φειριάρκου*, [αρχ. άφίς(= φυτόψειρα, μιλούρα), + -ίθκου, επειδή τα φύλλα που είχαν μιλούρα ήταν λεπτά, άσαρκα].
- αφιντικίνα**, η· γυναίκα αφεντικό, γυναίκα του *αφιντικού*, [αφιντικό].
- αφιντικό**, το· εργοδότης, ιδιοκτήτης, ο σύζυγος από τη σύζυγο, [μτγν. αυθεντικός].
- αφίριμ**· επιφ., αφερίμ, μπράβο, εύγε, [τουρ. aferim].
- αφιριούμι**· {-ριού-}, ρ., *αφιριούμαν*, *αφιρέθκα*, ξεχνιέμαι, γίνομαι αφηρημένος, [αρχ. άφαιρέω].
- άφκιαστους**, -τ(η), -του· άφτιαστος, αυτός που δεν ετοιμάστηκε ακόμη, [στ. α + φκιάνου].
- αφκριούμι**, -έμι· {-ιού-}, ρ., *αφκριούμαν*, *αφκρήθκα*, αφουγκράζομαι, στήνω αυτί για να ακούσω, *όποιους αφκρίέτι την πουμπή τ' ακού(ει)*, (πρμ. 245), [αρχ. έπακρωόμαι].
- αφμένους**, -ν(η), -νου· αφημένος, παρατημένος, εγκαταλειμμένος, [αφήνου].
- αφνοί**· αυτοί, αλλ. *αυτνοί*, δεξ και λ.γ. 21.
- αφόντας**· συνδ. από τότε που, αφότου, *αφόντας είμι δώ δεν είδα κανέναν*, [αρχ. άφ' οϋ̄ > μτγν. άφοϋ + όντας(< όταν) > μσν. άφόντου].
- αφόριτους**, -τ(η), -του· αφόρετος, όχι ανυπόφορος ή αφόρητος, [στ. α + φουράου].
- αφόσουν**· εφόσον, [αρχ. φρ. έφ' όσον].
- αφουκάλτστους**, -(η), -ου· {-κάλτσ-τους}, ασκούπιστος, επίρρ. *αφουκάλτσα*, *στου σπίτ(ι) είμιστι αφουκάλτσα*, [στ. α + φουκαλίζου].
- αφουρισμένους**, -ν(η), -νου· αφορισμένος, καταραμένος, άθλιος, αχάριστος, χρησ. όμως και για ηπιότερους χαρακτηρισμούς, *κείν' του αφουρισμένου δεν κάθιτι στον κόλου τ'*, [αρχ. άφορίζω].

- αφραίνου**· ρ., γίνομαι αφράτος, τρυφερός, *ύπνους αφραίν(ει) τα μάγουλα κι ξιγυμνώ- ν(ει) του σπít(ι)*, (πρμ. 381), [αρχ. ἀφρός + κ. κατ. -αίνω].
- αφριά**, η· {-ιά}, ο αφρός που δημιουργείται στα ζώα από την κούραση, στο σώμα ή όπου εφάπτονται τα δερμάτινα μέρη της σαγής, [αρχ. ἀφρός].
- αφτί**, το· αφτί, το παιγν. *φτι*, πληθ. *αφτιά*{αφ-τιά}, [δες *φτι*].
- αφτίκας**, ο· αλλ. ο *φτίκας*.
- αφτνοί**· δες *αυτνοί*.
- αφχιέμι**· ρ., *αφχιούμαν*, -*χήθκα*, αφηγούμαι, διηγούμαι, [αρχ. ἀφηγοῦμαι, με γ > χ].
- αφώτστους**, -**τ(η)**, -**του**· αυτός που δεν τον *φώτσι* ο παπάς, [στ. α + *φουτίζου*].
- αχά**· δες *αά*.
- αχαϊριφτους**, -**τ(η)**, -**του**· *αχαϊρευτος*, αυτός που δεν έχει *χαϊρ(ι)*/προκοπή, [στ. α + *χαϊρ(ι)*].
- αχαμνά**, τα· οι όρχεις, [*αχαμνός*].
- αχαμνός**, -**νιά**, -**νό**· κακός, όχι καλός, δύσκολος, *αχαμνός κιρός κι δε κάν(ει) για δλειά*, επίρρ. *αχαμνά*, [αρχ. χαῦνος > μσν. ἀχαμνός].
- αχαμνουσύν(η)**, η· η αδιαθεσία που συνοδεύεται από ενοχλήσεις στο στομάχι, [*αχαμνός*].
- αχειλάς**, -**λου**, -**λκου**· αυτός που έχει μεγάλα και σαρκώδη χείλη, [*αχείλ(ι)*].
- αχείλ(ι)**, το· χείλι, χείλος, *χείλ(ι) μ' αχείλ(ι) γιόμουστην την κανάτα*, υποκ. το *αχει- λούδ(ι)*, δες αίν. 36, [αρχ. χείλος].
- αχέλ(ι)**, το· χέλι, [αρχ. ἔγγελυς].
- αχέρστου**, το· το ακαλλιέργητο χωράφι, η *απουλιάνα*, *άφκι αχέρστου του χουράφ(ι) σ' {ζ} δίπλις*, **[αρχ. ιων. χέρσος, δες *αμπασκάλ(η)* < *μασχάλη*].
- Αχιανού**, το· άλλο παλιό όν. του χωριού Αχινός, αλλ. *Αχινού*, *Ψαρουχώρ(ι)*, *είμι απ' τ' Αχιανού*, ο/η κάτοικος, *Αχιανιώτς/Αχιανιώτσα*, [*Αχινού*].
- αχιλουνάς**, ο· αυτός που έτρωγε στην κατοχή χελώνες, υβρ. ο μονίμως βρώμικος, ο μονίμως άπλυτος, [*αχιλώνα*].
- αχιλώνα**, η· χελώνα, δες πρμ. 139, επ. *αχιλουνίτκου*, -**κ(η)**, -**κου**, μτφ. χαμηλό επι- βατικό αυτοκίνητο, που κυκλοφορούσε κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. [αρχ. χελώνη].
- Αχινιώτς**, -**νιώτσα**, -**νιώτκου**· αυτός που κατάγεται από το χωριό *Αχινού*.
- Αχινού**, το· παλιό όν. του χωριού Αχινός, αλλ. *Αχιανού*, *Ψαρουχώρ(ι)*, *είμι 'που τ' Αχινού*, [αρχ. 'Αχινός].
- αχιρώνα**, η· *αχερώνας*, *κάηκι τ' παπά αχιρώνα...* (παιγν.), [αρχ. ἄχυρον > μτγν. ἄχυρών].
- αχλαδιά**, η· {-ιά}, *αχλαδιά*, [αρχ. ἄχρας > μσν. ἀχλάδι].
- αχλαμπδιά**, η· {-ιά}, *αχλαδιά*, [*αχλάμπδου*].
- αχλάμπδου**, το· το *αχλάδι*, πληθ. τα *αχλάμπδα*, δες και *απίδ(ι)*, [αρχ. ἄχρας + αρχ. ἄπιον > μσν. ἀχλάδι + μτγν. ἀπίδιον].
- αχλάρς**, **αχλάς**, ο· αυτός που έχει μεγάλα και χοντρά χείλη, δες *αχείλας*, [*αχείλ(ι)*].
- άχλι βάχλι**· επίρρ. κουτσαά στραβά, αγκομαχώντας, σιγά-σιγά, αλλ. *αχλε-βάχλε*, ** [*αχ + λε/λι + βαχ + λε/λι*].
- αχμάκ(η)ς**, ο· βραδυκίνητος, νωθρός, βλάκας, ηλίθιος, χαζός, επ. *αχμάκ(ι)κους*, -*κ(ι)κ(η)*, -*κ(ι)κου*, [τουρ.ahmak].

- άχνα**, η· η κ. σημ., ψιλά *φλούδια* που έμεναν στο *σάμ(ι)* μετά το *τριμόνιασμα* και απομακρύνονταν με το *απουλίχμισμα*, [αρχ. ἄχνη].
- αχνός**, ο· ατμός του νερού που φαίνεται πάνω από τη χύτρα όταν το νερό βράζει, η εκπνοή του ανθρώπου, όπως φαίνεται τις παγερές μέρες, [αρχ. ἄτμιος > ἄθμιος > αχνός].
- αχούρ(ι)**, το· σταύλος, [αρχ. ἀχύριον > μσν. ἀχούριον].
- αχρειόστουμος, -μ(η), -μου**· αυτός που έχει αχρειό στόμα, που λέει αχρεία λόγια, [αρχ. αχρειός + αρχ. στόμα].
- άχρειους, -α, -ου**· αχρειός, *τι άχρειου στόμα που έχ(ει)*, [αρχ. αχρειός].
- αχρηστία**, η· ο άχρηστος, ο ανίκανος, *μι κείν(η) τ'ν αχρηστία, τι χαϊρ(ι) να διεις;* [αρχ. ἄχρηστος].
- αχταρμάς**, ο· ανακάτωμα, ανακατωμένος, *αλλ. ταχταρμάς*, [τουρ. aktarma(=μεταφύρτωση)].
- αχτέντσους, -τ(η), -του**· {-χτέντς-τους}, αχτένιστος, [στ. α + *χτινίζου*].
- άχυρο**, το· το άχυρο από τα αλώνια ή από τις *πατόζις* το μετέφεραν στους αχυρώνες χύμα, φορτώνοντάς το σε *σαμαριάρικα* ζώα με *δίχτυα* ή σε *κάρα*· τα *κάρα* τα επέκτειναν και σε *μάκρος*, βγάζοντας την *κάσα* και βάζοντας *λότρες*, και σε *ύπος*, βάζοντας ειδικά πλευρικά πλαίσια φτιαγμένα από λαμαρίνες ή από δικτυωτά σύρματα· το άχυρο εκτός από ζωοτροφή το χρησιμοποιούσαν και σε άλλες χρήσεις, π.χ. ως συνδετική ύλη στα *πλιθιά* ή για να *κιτρινίζουν* (στη Νικόκλεια) τα *σανίδια* στα πατώματα· για την τελευταία περίπτωση έβραζαν άχυρο μέσα σε *καζάνια*, *κιτρινίζε* το νερό και με το νερό εκείνο έτριβαν τα *σανίδια*, [αρχ. ἄχυρον].
- άχυρου τ' νούνου**· η λευκή φωτεινή ζώνη στον ουρανό, ο *γαλαξίας*, στα παραμύθια λέγονταν ότι κάποιος έκλεψε *τ' άχυρου τ' νούνου*, όμως δεν έδεσε καλά τα *δίχτυα* και το άχυρο χύνονταν στο δρόμο, στον ουρανό, όπου άφησε *σημάδια*.
- αχυρώνα**, η· ο αχυρώνας, [αρχ. ἄχυρον > μτγν. ἀχυρών].
- αχώρια**· επίρρ. *χώρια*, *χωριστά*, [αρχ. χωρίς > μσν. χώρια].
- αχώρστους, -τ(η), -του**· αχώριστος, *αχώρστα δουράκνα* = *ροδάκινα* στα οποία δε χωρίζει η σάρκα από το κουκούτσι, [αρχ. ἀχώριστος].
- αψίδις**, οι· αψίδες, τα *τοξοειδή κομμάτια ξύλου* που κάνουν την περιφέρεια της ρόδας του *κάρου* και στηρίζονταν πάνω στα *παρμάκια*· πάνω στις *αψίδις* στηρίζονταν, με το *σιδέρουμα* και με τις *ροδόβιδις*, το μεταλλικό στεφάνι του τροχού, η *σίνα*, [αρχ. ἄψις].
- αψιγάλτσους, -τ(η), -του**· {-χαλτς-στους}, *αψιγάλιστος*, [στ. α + *ψιγαλίζου*].
- αψύς, αψιά, αψύ**· ξινός, *δριμύς*, *δυνατός*, *απότομος*, αυτός που ερεθίζεται εύκολα, *τ' αψύ του ξιδ(ι) τ' αγγειό τ' χαλνά(ει)*, (πρμ. 327), [μσν. ἄψύς, από τα σύνθετα με το ἄψι- (< αρχ. ἄπτομαι), π.χ. ἄψιμαχος].